

„MAN SAKĖ“

Medijų raštingumo ir kritinio mąstymo ugdymo
metodika darbui su bendraamžių švietimu

TURINYS

Bendraamžių švietėjų metodinis leidinys

MAN SAKĖ

Kritinio mąstymo ir medijų raštingumo metodikų vadovas bendraamžių švietėjui (-ai)

Sudarytojai: Rytis Kopūstas, Indrė Maršantaitė, Džina Donauskaitė, Vilma Gabrieliūtė, Neringa Jurčiukonytė

Turinio redaktoriai: Indrė Maršantaitė, Darius Matas, Neringa Jurčiukonytė

Redagavo: VšĮ „Šiuolaikinių didaktikų centras“

Metodikos adresas internete: <http://visiskirtingivisilygus.lt/programa/man-sake/>

Išleido:

Nacionalinis socialinės integracijos institutas Tauro g. 12, IV a., NVO „Avilyš“, Vilnius, Lietuva zmogui@

zmogui.lt, 2019 metai

Šis metodinis leidinys yra parengtas ir išleistas nekomerciniais tikslais. Jis yra tarptautinio projekto „Medijų raštingumo ir kritinio mąstymo darbe su jaunuimu“ dalis. Viena iš šio projekto atraminių veiklų yra „Man sakė“ kampanija, vykdoma Nacionalinio socialinės integracijos instituto (trumpiau – www.zmogui.lt komandai) bei bendraamžių švietimo programa.

Šis metodinis leidinys išleistas Nacionalinio socialinės integracijos instituto „Media4Change“ partneriaujant su tarptautiniais partneriais:

Vytauto Didžiojo universitetas
Londono tiriamosios žurnalistikos centras
Modernių didaktikų centras
Atviras jaunimo centras „Mes“
Europos jaunimo spauda
Ugdymo plėtotės centras
Barento Norvegijos sekretoriatas
Latvijos universitetas
Estijos medijų edukatorių asociacija

Leidinyje ar jo dalys negali būti naudojami komerciniais tikslais jokia forma ir jokiais priemonėmis: nei elektroninėmis (kompaktiniai diskai, internetas ir pan.), nei mechaninėmis (kopijavimas, perrašinėjimas), nei informacijos saugojimo ar taisymo, be raštininko leidėjo (Nacionalinio socialinės integracijos instituto, el. p. zmogui@zmogui.lt) sutikimo. Naudoti šį leidinį leidžiama nekomerciniais ugdymo tikslais su sąlyga, kad šaltinis tinkamai cituojamas.

Autorių teisės priklauso Nacionaliniam socialinės integracijos institutui.

KAIP PRADĖTI UŽSIĖMIMĄ?

Vardų kamuoliukas

Atomai ir molekulės

Sustok pagal

Nuotaikų barometras

METODAI

„Sutinku – nesutinku“

„Žmogaus teisės – kas tai ir kam?“

„Tapatybių pyragas“

„Kaip sklinda gandai“

„Kur dingsta informacija?“

Metodas „Etiketės ir socialinė nelygybė“

„Mesk iššūkį stereotipams“

„Įvaizdžio formavimas“

„Nuotraukų detektyvas“

„Įkalinta lytis“

„Tavo skaitmeninis pėdsakas“	28	„Šališkumas ir aš“	63
„Kas parduodama, o kas perkama?“	30	„Laiškas“	67
„Atpažink tikrovės konstravimą antraštėse“	31	„Aš ne vienas“	68
„Tikrovės konstravimas žiniasklaidos naujienose“	35	„Stereotipų kilmė“	69
„Nešališkas metodas“	36	„Interviu“	70
„Pažink mane“	38	„Pokalbių laida“	71
„Kritinė karaokė“	43	„Darbo pokalbis“	72
„Žurnalistika ir vanilė“	44	„Penki lapai medijose“	74
„Produkto įterpimas“	47	„Aš vaizdas“	75
„Propagandos technikos“	50	„Žmogaus teisės“	77
„Ar tai tiesa?“	52		
„Medijų raštingumas“	54	KAIP PABAIGTI UŽSIĖMIMĄ?	80
„Netikros žinios“	55	Grupės piešinys	80
„Verk kaip mergaitė“	56	Daiktai iš gamtos	80
„Kas atrado Ameriką?“	57		
„Lyčių konstravimas medijoje“	58		
„Medijos/-ų manipuliacija“	59		
„Internetinės patyčios“	60		
„Šakutė ir peilis“	62		

Labas, bendraamžių švietėjau,

Savo ekrane tu žvelgi į kritinio mąstymo, medijų ir informacinio raštingumo.

Tikimės, kad jame rasi atsakymus į klausimus ne tik apie tai, kas yra bendraamžių švietimas, bet ir apie tai, kaip gali kalbėti su draugais kritinio mąstymo, medijų ir informacinio raštingumo temomis. VšĮ Nacionalinis socialinės integracijos institutas, būdamas žmogaus teises ginanti organizacija, į kritinio mąstymo bei informacinio raštingumo temą pirmiausia žvelgia per žmogaus teisių prizmę. Todėl šiame vadove rasi nemažai supratimą apie žmogaus tapatybę ir visuomenės organizavimosi formas skatinančių bendraamžių švietėjų metodų.

Jei tau į rankas pateko šis vadovas, greičiausiai esi žingeidus ir atsakingas, o svarbiausia – kritiškai mąstantis, t.y., keliantis daug klausimų apie save ir apie kitus – draugus, pažįstamus ir nepažįstamuosius, ar visuomenės autoritetus.

Kritinis mąstymas pirmiausia yra mąstymas apie savo pačių mąstymą. Gebėjimas atsekti, iš kur žmonės ar aš pats sužinojau tai, ką žinau, ir kaip patikrinti, ar tai, ką žinau (arba bent jau manau žinau), yra tikslu ir tikra. Mąstydami kritiškai, gebame dekonstruoti mus supančią aplinką – išsiaiškinti, kodėl ką nors laikome normaliais, įkvepiančiais, smagiais ir panašiai. Kritinis mąstymas apima daugybę loginių operacijų ir galvojimo procedūrų bei kryptų, o kai jau jį įvaldome, kritinis mąstymas tampa tikru išminties ir kūrybiškumo šaltiniu.

Kritiniam mąstymui yra būtinas *informacinis raštingumas* – tai yra gebėjimas surasti patikimos informacijos šaltinius, gebėjimas įvertinti informacijos kokybę.

Na, o *medijų raštingumas* reikalingas dėl medijų technologijų skvarbos į šiandienos pasaulį. Be medijų neįsivaizduojame savo kasdienybės, tad reikia suprasti, kokį poveikį mums gali turėti technologijos ir jomis skleidžiama informacija, kokią informaciją tos technologijos kaupia apie mūsų pačių gyvenimą ir kiek mes esame saugūs internete.

Sutariama, kad šiuolaikiniame technologijų amžiuje kritinis mąstymas būtinas norint būti aktyviu ir sąmoningu žmogumi.

Kodėl pastaruoju manipuluoti informacija tapo itin lengva?

Turbūt sutiksi, kad tam, jog piliečiai galėtų dalyvauti bendruomenės ir politiniame gyvenime, jiems reikalinga informacija, kuria remdamiesi galėtų priimti sprendimus.

Analoginių technologijų amžiuje informacijos trūko, nes gamyba buvo pakankamai brangi – ne kiekvienas galėjo leisti savo laikraštį, kaip dabar tinklaraščius ar FB puslapį, ir formuoti visuomenės nuomonę. Be to, ir prieiga prie informacijos gan didelei – ypač neturtingajai – visuomenės daliai buvo tikra problema. Tada, jei skurdesnis, galėjai sau leisti prenumeruoti tik pigesnį geltoną laikraštį arba jokio. Skaitmeninis amžius, keitęs analoginių technologijų erą, atpūtė naujų vėjų. Skaitmeninės technologijos suteikė galimybę neribotai kopijuoti turinį neprarandant išorinių turinio kokybės bruožų ir neišpučiant gamybos sąnaudų. O visuomenei – naudojantis viena interneto prieiga pasiekti daugybę informacijos kanalų.

Tai lėmė, kad šiais laikais – skaitmeniniame amžiuje, kuriame gyvename – informacijos yra begalė. Tačiau panašu, jog piliečių dalyvavimo problemos skaitmeninis amžius neišsprendė. Net atvirkščiai - piliečių dalyvavimas bendruomenėje, politiniame gyvenime, metai iš metų mažta. Kaip taip galėjo nutikti? Kodėl didesnis informacijos kiekis yra susijęs su mažesniu

piliečių dalyvavimu ir bendruomeniškumu?

Pirmiausia – tai informacijos pertekliaus, kurį atnešė skaitmeninis amžius, pasekmė. Tokio didelio informacijos kiekio, koks per dieną vidutiniškai tenka žmogui, mūsų smegenys nesugeba priimti ir apdoroti, todėl jos tiesiog blokuoja informaciją. Neapmokytos atskirti kokybišką informaciją nuo nekokybiškos, jos linkusios suniveluoti visą informacijos srautą, dėl to pernelyg neišgyvename, jei ką praleidžiame – juk rytoj mūsų laukia tokia pat ar dar didesnė dozė informacijos.

Antra – skaitmeninis amžius susijęs ir su informacijos verslų plėtra, turinio komercializacija. Jei šiandien nekomunikuoji socialiniame tinkle ar viešojoje erdvėje, tai atrodo, kad tavęs apskritai nėra. Žiniasklaida, kuri demokratinėse valstybėse turėtų atlikti patikimos informacijos perdavėjo, tikrintojo, atrinkėjo vaidmenį, pajuto konkurenciją iš kitų informacijos verslo sferų. Kad neprarastų konkurencinio pranašumo, ji pati ėmė talpinti daugybę komercializuotos ar net užsakytos informacijos. Todėl šiandien žiniasklaidoje šalia kokybiškų straipsnių aptinkame niekaip nepažymėtą arba menkai pažymėtą užsakomąją reklamą.

Komercializacijos poveikis dvejopas – pirma, užuot skatinusi pilietinę diskusiją, žiniasklaida skatina vartojimą. Antra, užuot atlikusi nepriklausomo tarpininko tarp valdžios ir visuomenės vaidmenį, ji pati tampa suinteresuota šalimi ir atrenka tik tą informaciją, kuri vienareikšmiškai yra pelninga.

Žurnalistikos asai žino: profesionaliajai žiniasklaidai keliamas uždavinys rinkti informaciją apie aktualius dalykus, ją patikrinti ir įvertinti, o paskui - kritiškai ir kūrybiškai pateikti visuomenei įvairiais masinės informacijos priemonių kanalais. Apie žiniasklaidą sukurta įvairių metaforų – visuomenės veidrodis, sarginis šuo, paskutinė instancija, politinio gyvenimo atspindys ir panašiai. Kaip bet kurios metaforos ir stereotipai, taip ir šie atitinka tikrovę tik iš dalies. Žiniasklaida, nepaisant to, kad gyvename demokratinės visuomenės sąlygomis ir galime naudotis visomis saviraiškos laisvėmis,

patiria įtakos iš rinkodarinkų ir viešųjų ryšių sektoriaus. Naujienų išdėstymas žiniasklaidos priemonėje taip pat ne visuomet atitinka svarbos ir aktualumo kriterijus, o yra lemiamas trečiųjų asmenų ar net pačios žiniasklaidos kaip verslo interesų.

Gyvenant medijų tarpininkaujamoje tikrovėje, yra itin svarbu gebėti atskirti vertingą informaciją ir bevertę, patikimą nuo nepatikimos.

Tikimės, kad šie metodai bus gera pradžia kritiškai suprasti ir analizuoti medijų pasaulį.

Šiomis žiniomis, žinoma, kviečiame dalintis su savo bendraamžiais.

Kaip jau rašyta bendraamžių švietėjams skirtame metodiniame rinkinyje „Pozityvas“,

bendraamžių grupės yra tarpinė grandis, jungianti Tave, jauną asmenį, su visuomene. Iš savo bendraamžių grupės Tu gauni didelę dalį informacijos apie Tau aktualius dalykus ir jaunimui ar visai bendruomenei svarbias problemas. Labai dažnai grupė formuoja Tavo požiūrį, nuomonę ir elgseną. Bendraamžių daroma įtaka gali tiek nulemti rizikingą elgesį, tiek suformuoti saugaus elgesio nuostatas. Bendraamžių švietimo tikslas – visuomenės sąmoningumo ugdymas.

Tad būdamas bendraamžių švietėju, turėsi galimybę ugdyti savo bendraamžių sąmoningumą labai svarbiais kritinio mąstymo, medijų ir informacinio raštingumo klausimais.

Daugiau apie bendraamžių švietėjų veikimą skaityk šio metodinio leidinio įžangoje:

<http://visiskirtingivisilygus.lt/wp-content/uploads/2011/10/Pozityvas.pdf>

KAIP PRADĖTI UŽSIĖMIMĄ?

Kiekvieno užsiėmimo pradžioje skirkite laiko apšilimo ar susipažinimo metodui. Tokie metodai itin padeda grupės proceso pradžioje - kol grupė nesusipažino ir „neapsitrynė“ tarpusavyje, judėti su grupe pirmyn bus labai sunku arba neįmanoma. Tokei metodai taip pat reikalingi ir saugiai atmosferai grupėje sukurti. Nuotaikingas žaidimas paskatina narių tarpusavio sąveiką ir vienas kito pažinimą, o kartais išjudina, atpalaiduoja po sunkios „darbo“ dienos. Pateikiame kelis susipažinimo, apšilimo ir nuotaikų patikrinimo metodus.

Metodas	Vardų kamuoliukas
Tikslai	Įsiminti grupės narių vardus. Laisviau pasijusti grupėje. Išsijudinti, sutelkti dėmesį
Trukmė	10 min.
Priemonės	Minkšti kamuoliukai (bent 2)
Eiga	Visi sustoja ratu ir bendraamžių švietėjas paaiškina užduotį. Užduotis: gavus į rankas kamuoliuką, jį numesti kitam grupės nariui, garsiai pasakant jo vardą. Kamuoliuko negalima mesti tam žmogui, kuris jau yra gavęs jį per šį mėtymo raundą (raundas – kai visi yra gavę ir išmetę kamuoliuką po vieną kartą). Kamuoliukas grįžta pas vadovą, nes jis pradėjo jį mėtyti. Pasibaigus pirmajam raundai, vedantysis paaiškina, kad dabar kamuoliuką reikia mėtyti identiška tvarka, kaip ir pirmą kartą garsiai sakant vienas kito vardus, tačiau atvirkštine tvarka. Vėliau į užduotį įtraukiamas antras kamuoliukas – vienu metu mėtomi abu, vienas normalia tvarka, kitas atvirkščiai. Kamuoliukų gali būti ir daugiau. Tada sugalvojamos papildomos mėtymo tvarkos. Svarbu visada garsiai šaukti vardą to žmogaus, kuriam metamas kamuoliukas.
Kitos variacijos	Galima metant sakyti komplimentą tam, kuriam meti. Svarbu prieš tai pagauti žmogaus, kuriam meti, akių kontaktą.

Metodas	Atomai ir molekulės
Tikslai	Susipažinti, išsijudinti
Trukmė	10 min.
Priemonės	Garso grotuvas (nebūtina)
Eiga	Grupės nariai, tarsi atomai, chaotiškai juda pagal muziką (nebūtina). Muzika pritildoma, paskelbiamas koks nors požymis ir atomai sudaro molekules – grupėles, į kurias žmonės sueina pagal paskelbtąjį požymį. Grupelė paruošia trumpą tos kategorijos pristatymą, o kiti atspėja, ką jie vaizduoja. Pavyzdžiui – sudarykite molekules pagal ... akių spalvą, horoskopo ženklą, klasės skaičių ir pan.

Metodas	Sustok pagal
Tikslai	Įsiminti grupės narių vardus; Laisviau pasijusti grupėje; Išsijudinti, sutelkti dėmesį, pradėti bendrauti tarpusavyje.
Susijusios žmogaus teisės	Asmens tapatybės. Galima naudoti prieš kalbant apie tapatybes, lytiškumą. Užduoti klausimą – ką žymi mūsų vardas? (Lyti)
Trukmė	7 min.
Priemonės	-
Eiga	Visi sustoja ratu. Vedantysis paaiškina užduotį. Užduotis: sustoti pagal ūgį – nuo aukščiausio (mosteli į rato pradžią) iki žemiausio (mosteli į rato pabaigą) dalyvio. Dabar sustosime pagal ...vardų abėcėlę. Kieno vardas iš A stoja čia (mosteli į rato pradžią) kieno vardas prasideda Ž, stoja čia (mosteli į rato pabaigą) Toliau kviečiame dalyvius sustoti pagal amžių ar kitus aspektus.

Metodas	Nuotaikų barometras
Tikslai	Sužinoti, kaip jaučiasi grupė, ar yra pasiruošus dirbti. Išgirsti dalyvių jausmus.
Trukmė	7 min.
Priemonės	Lipni plati geltona juosta
Eiga	Patalpoje priklijuoti skirtingų emocijų langelių tarsi termometrą – vienoje pusėje, laimingas, energingas, puikiai nusiteikęs, pasiruošęs, kitoje – pavargęs,

nusikalęs, be jėgų, suirzęs, supykęs, nelaimingas ir pan. Viduryje nuotaikų barometro galima surašyti neutralias nuotaikas: gera nuotaika, ramus ir pan. Dalyviai kviečiami atsistoti ant tos emocijos, kuri atitinka dabartinę jų būseną arba jausmą. Kai visi dalyviai sustoja, kiekvienas trumpai pasako, kodėl stovi čia.

Kitos variacijos Galima nupiešti ir kitą mechanizmą, kurio sudėtinės dalys būtų kiekvienas dalyvis. Taip kartu sužinotume ir kaip dalyvis jaučiasi grupėje – įsitraukęs, bendradarbiaujantis, o galbūt dar nedrąsus.

Pradedant metodus taip pat yra svarbu susikurti grupės taisyklės/susitarimus, kurie padėtų grupės dalyviams jaustis saugiai bei visi grupės nariai žinotų bendrus darbo principus ir jų laikytųsi. Dalyviai patys išsako pasiūlymus, kas jiems būtų svarbu, kas padėtų sukurti saugią aplinką. Jei visa grupė pateiktam pasiūlymui pritaria, vedantysis jį užrašo ant didelio lapo. Keli susitarimų pavyzdžiai: Kalbėti po vieną, išklausti kitą, konfidencialumas, pagarba vienas kitam ir pan.

METODAI

Metodas	„Sutinku – nesutinku“
Tikslai	Susipažinti su stereotipų sąvoka Atpažinti savo nuostatas tam tikrų grupių atžvilgiu Aptarti, iš kur ateina mūsų nuostatos
Susijusios žmogaus teisės	Pagarba įvairovei
Trukmė	40 min.
Priemonės	Erdvi patalpa, kurioje dalyviai galėtų laisvai vaikščioti; Teiginių (apie rasizmą, homofobiją ir pan.) sąrašas. Projektorius ir kompiuteris (nėra būtina)
Pasiruošimas	Patalpos vienoje pusėje ant grindų padėkite kortelę su užrašu SUTINKU, kitoje pusėje – NESUTINKU.

Pasiruošti teiginius, kurie atskleidžia tam tikras nuostatas socialinių grupių atžvilgiu. Būtų gerai, kad teiginiai būtų surašyti skaidrėje, taip dalyviai patys antrą kartą galėtų perskaityti (jei tokios galimybės nėra, kiekvieną teiginį perskaityti kelis kartus)

Eiga Paprašykite dalyvių atsistoti patalpos viduryje ir išklausti skaitomo teiginio. Perskaičius teiginį, leiskite minutėlę pagalvoti ir apsispręsti, ar dalyvis su teiginiu sutinka, ar ne. Kiekvienas dalyvis turėtų atsistoti toje pusėje, kuri geriausiai atspindi jo nuomonę. Dalyviai gali atsistoti ir viduryje patalpos, arba arčiau SUTINKU, jei labiau sutinka, nei nesutinka su pasakytu teiginiu ir panašiai. Leiskite vienoje pusėje esantiems dalyviams pasakyti savo nuomonę, tuomet esantiems viduryje, tuomet – kitoje pusėje. Leiskite dalyviams padiskutuoti tarpusavyje. Vedantysis neturi išsakyti savo nuomonės, tiesiog moderuoti metodą. Dalyviai gali laisvai judėti ir bet kuriuo metu, jeigu nori, pakeisti savo nuomonę. Dalyviams baigus diskusiją, perskaitykite kitą teiginį.

TEIGINIAI:

- VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖS TURĖTŲ UŽLEISTI DARBO VIETAS JAUNIMUI
- VYRAI YRA GERESNI LYDERIAI NEI MOTERYS
- ROMAI TINGI DIRBTI
- MUSULMONAI IŠ TIKRŲJŲ NEGALI INTEGRUOTIS Į EUROPOS VISUOMENĘ
- GALIMA GYVENTI NEATSKLEIDŽIANT SAVO SEKSUALINĖS ORIENTACIJOS
- IMIGRANTAI ATIMA NAMUS IR DARBO VIETAS
- ŽMONĖS SU PSICHIKOS NEGALIA YRA PAVOJINGI VISUOMENEI
- KIEKVIENAS ŽMOGUS TURI TEISĘ Į SANTUOKĄ IR Į ŠEIMĄ

Apibendrinimas	<p>Klausimai apibendrinimui:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kas lėmė, kad stojote vienoje pusėje ar kitoje? Kokius stereotipus išgirdote? Kaip manote, iš kur ateina mūsų nuostatos, nuomonė? Kas yra išankstinės nuostatos? <p>Išankstinė nuostata yra nuomonė, kurią susidarome apie kitą žmogų ar kitus žmones gerai jų nepažinodami.</p> <p>Stereotipai susideda iš įsitikinimų ar minčių apie tam tikrą žmonių grupę. Tai yra visuma bruožų, kuriais apibūdinama tam tikra žmonių grupė kalbant apie jos elgesį, įpročius ir pan., kalbėdami stereotipais mes įtvirtiname nuostatas, kuriose tam tikros savybės ar lūkesčiai priskiriami visai socialinei grupei (o ne vienam žmogui).</p>
-----------------------	---

Pasiūlymai tęsinui, papildoma medžiaga	Turint laiko, galima pateikti trumpus faktus apie minėtas socialines grupes, paneigti mitus.
---	--

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams	Kito užsiėmimo metu galima tęsti temą metodu „Pasakojimas apie netoleranciją ir kitokius žmones“, kuriame toliau bus gilinamasi, kaip stereotipai ir neigiamos išankstinės nuostatos veikia žmonių gyvenimą bendruomenėje. Jį rasite metodiniame rinkinyje „Pozityvas“.
--	---

* Sunkumas – 2

**Metodas labia tinkamas pačiai pradžiai. Jis gali padėti užsiėmimo vedėjui suprasti kokios grupėje vyrauja nuostatos, kiek dalyviai žino apie užsiėmimo temą.

***Po „Sutinku – nesutinku“ patartina naudoti metodą „Žmogaus teisės – kas tai ir kam?“

Metodas	„Žmogaus teisės – kas tai ir kam?“
Tikslai	Skatinti suvokti, kas yra žmogaus teisės, vertybės ir kokie pagrindiniai žmogaus teisių principai
Susijusios žmogaus teisės	Visos žmogaus teisės
Trukmė	35 min.
Priemonės	Dideli lapai, flomasteriai, rašikliai

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos kopijos

Pasiruošimas	<p>Pasiruošti skaidres arba užrašyti klausimus ant lentos/lapų</p> <p>Paruošti kiekvienai grupei po didelį popieriaus lapą.</p>
---------------------	---

Eiga	<p>Bendraamžių švietėjas įveda dalyvius į užsiėmimą, sieja su jau įvykusių užsiėmimų „Sutinku – nesutinku“.</p> <p>Kai kalbame apie skirtingas visuomenės grupes, jaučiame, kaip išlenda įvairios nuostatos. Mūsų nuostatos išduoda, kad vieni yra tarsi vertingesni negu kiti. Bet ar tikrai?</p> <p>Panagrinėjime tokią sąvoką kaip ŽMOGAUS TEISĖS</p> <p>Darbas grupelėse:</p> <p>Kiekviena grupelė per 15 min. turi paruošti atsakymus į šiuos tris klausimus:</p> <ol style="list-style-type: none"> Kas yra žmogaus teisės? Kam jos reikalingos? Kurios teisės iš deklaracijos* yra svarbiausios?
-------------	--

Kiekviena grupelė pristato savo darbą. Tuomet vedantysis moderuoja diskusiją: Kas yra žmogaus teisės?

Trumpai žmogaus teises galime apibūdinti, kaip žmogaus orumo apsaugą ir gerbimą. Taip pat, kaip moralės ir teisės gaires, kurios skatina ir gina pripažintas vertybes bei elgesio normas, bei, kaip pagrindinius standartus, leidžiančius nustatyti nelygybę ir neteisybę.

Kaip mes įgyjame Žmogaus Teises? Jos kyla iš to, kad iš prigimties visi mes esame Žmonės. Žmogaus teisės reikalingos, kad būtų apsaugotas ir išsaugotas kiekvieno asmens žmogiškasis orumas, kad kiekvienam būtų užtikrintas orus gyvenimas

Žmogaus teisių pagrindas yra trys pagrindinės vertybės: žmogaus orumas, laisvė ir lygybė.

Tam kad, skirtingi žmonės ir įvairios bendruomenės galėtų sugyventi taikiai, yra reikalingos ir kitos vertybės, kylančios iš šių trijų pagrindinių, pavyzdžiui:

*Pagarba kitiems, nes pagarbos trūkumas neįvertina jo/jos asmenybės ir orumo.

*Nediskriminacija, nes žmogaus orumo lygybė reiškia, kad negalime teisti žmonių pagal netinkamus fizinius (ar kitus) bruožus.

*Tolerancija, nes netolerancija – pagarbos trūkumas dėl skirtumų.

*Lygybė nėra tapatiškumas ar vienodumas.

*Tolerancija yra laisvo žmogaus apsisprendimas būti tokiau, kokiu nori būti ir leisti kitam tokiau būti.

*Teisingumas, nes žmonės savo prigimtimi yra lygūs, ir su jais turi būti elgiamasi vienodai.

*Atsakomybė, nes pagarba kitų teisėms yra žmogaus atsakomybės prisiėmimas už savo poelgius

Kokie yra žmogaus teisių principai? Kalbant apie žmogaus teises labai svarbu suprasti tris pagrindinius žmogaus teisių principus ir bruožus, kuriais jos skiriasi nuo kitokių teisių ir privilegijų. Tai kad, kažką galime pavadinti žmogaus teisėmis turi atitikti šiuos principus:

1. Žmogaus teisės yra neatimamos. Tai reiškia, kad jų neįmanoma prarasti, nes jos yra susijusios su žmogaus būtimi. Tam tikromis aplinkybėmis kai kurios teisės gali būti sustabdytos ar apribotos. Pavyzdžiui, jei įrodoma asmens kaltė padarius nusikaltimą, jo ar jos laisvė gali būti apribota.

2. Žmogaus teisės yra nedalomos ir tarpusavyje susijusios. Tai reiškia, kad skirtingos žmogaus teisės yra susijusios viena su kita ir negali būti atskirtos. Vienų teisių turėjimas priklauso nuo daugelio kitų teisių ir nei viena teisė nėra svarbesnė už kitą.

3. Žmogaus teisės yra visuotinės. Tai reiškia, kad jos yra vienodai taikomos visiems žmonėms visame pasaulyje. Kiekvienas žmogus gali naudotis savo teisėmis nepaisant savo rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitų įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės ar kitų priežasčių.

4. Žmogaus teisės yra lygiavertės -visos yra lygios, nei viena nėra laikoma aukštesne ar svarbesne už kitą.

Apibendrinimas	Moderuojant referuoti į dalyvių pristatymo metu pasakytus pastebėjimus.
Pasiūlymai tėsiniui, papildoma medžiaga	Galima užduoti klausimą Ką mes galime padaryti, kad būtų užtikrintos visų žmonių teisės? (mūsų mokykloje) ir surašyti visus dalyvių pasiūlymus
Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams	Galima prieš šį užsiėmimą arba po jo praveisti metodą „Teisių ratas“, jį rasite metodiniame rinkinyje „Pozityvas“.

*Sunkumas – 2

Metodas	„Tapatybių pyragas“
Tikslai	Susipažinti su asmens tapatybės sąvoka; Atpažinti savo asmenines tapatybes; Skatinti dalyvius apmąstyti asmens tapatybės ir atskirties ar integracijos sąsajas.
Susijusios žmogaus teisės	Asmens tapatybė, integracija, diskriminacija, savivoka
Trukmė	30 min.
Priemonės	Rašikliai arba flomasteriai kiekvienam, lapas su parengtais tapatybių aspektais (vedančiajam)
Eiga	<i>Ką reiškia žodis tapatybė? Kaip mes save suvokiame bei kaip kiti suvokia mus. Galima plačiau paaiškinti, kas apima mūsų tapatybę – jog tai mūsų vaidmenys gyvenime (sūnus, dukra, moksleivis); tapatybės dalys, kurias galime pasirinkti – aprangos stilius, tam tikros muzikos gerbėjas, politinės partijos narys; ir kurių nepasirinkote - vieta, kur gimėme, kur gyvename, lytis, lytinė orientacija, amžius, religija, priklausymas ar nepriklausymas tam tikrai mažumai.</i> Tuomet vedantysis kviečia dalyvius nusipiešti tapatybės pyragą, kuriame yra didesni ir mažesni gabalėliai, kaip ir mūsų tapatybės, vienos mums yra labai svarbios, kitos mažiau. <i>Pagalvokite, kokius tapatybės aspektus norite išskirti ir užrašykite juos. Kitiems</i>

savo „pyrago“ rodyti nereikės.

Kai visi dalyviai „iškepa“ savo pyragą, bendraamžių švietėjas paaiškina tolimesnes taisykles.

Aš vardinsiu įvairias kategorijas. Perskaičius kategoriją visi dalyviai atsistos; o stovėti pasiliks tie, kurie turi tapatybę, susijusią su šiuo aspektu/kategorija.

Po kelių sekundžių visi atsisėda, o vadovas(-ė) perskaito kitą kategoriją. Neskubama.

Kategorijos:

- Šeima
- Asmeninėmis savybėmis
- Tautybe/kilme
- Laisvalaikiu/hobiu
- Charakterio savybės
- Etniškumu/rase/odos spalva
- Gyvenamąja vieta
- Religija
- Muzika
- Aprangos stiliumi, saviraiška
- Profesija
- Negalia (galia)
- Lytinė orientacija
- Amžiumi

Klausimai aptarimui:

- Kurias tapatybes buvo lengviau atpažinti?
- Kurias tapatybes priimate kaip savaime suprantamas ir per daug apie jas negalvojate?
- Kas labiausiai nustebino apie save?
- Kas labiausiai nustebino apie kitus grupėje?

Apibendrinimas Pastebėjimas: „lytinė orientacija“ nebūtinai reiškia, jog asmuo yra homoseksualus – vyras/moteris gali save apibrėžti ir kaip heteroseksualų žmogų. Atsistojimas

perskaičius religijos ar politikos kategorijas gali taip pat reikšti, jog asmuo yra ateistas arba visiškai nesidomi politika ir panašiai.

Vedantysis toliau moderuoja diskusiją:

- Kokie tapatybės aspektai buvo minimi dažniausiai, kokie ypač retai?
- Kaip jautėtės, kai likote stovėti vienas? O kai atsisėdote vienas (tik keliese)?
- Ar buvo tapatybių apie kurias nebuvo drąsu prisipažinti?
- Apie kokias tapatybes būtų nedrąsu prisipažinti?
- Kaip manote kodėl?

Dėl rasės, etniškumo, turtinės padėties, lyties ar lytinės orientacijos nulemtų skirtumų žmonės visuomenėje paverčiami socialinėmis kategorijomis, ir kai kurios jų patenka į atskirtį, yra stigmatizuojamos.

Pasiūlymai tęsinui, papildoma medžiaga Diskusiją galima pratęsti pristatant A ir ne A teoriją, jos parašymas pridėtas prie metodo „Etiketės ir socialinė nelygybė“.

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams Kai kuriose grupėse dalyviams gali būti svarbu pasidalinti savo išvalgomis, kodėl jie pasirinko tokias tapatybes.
Po šio metodo galima jau pradėti kalbėtis ir informacinio raštingumo temomis, tačiau galima tęsti temą metodu „Etiketės ir socialinė nelygybė“.

*Sunkumas – 3

Metodas „Kaip sklinda gandai“

Tikslai Metodas skirtas pademonstruoti, kad bet kuri informacija, patenkanti į viešąją erdvę, yra perėjusi atrankos procesą, viešoji erdvė taipogi turi savo formatus (radijo, TV laidos, straipsniai), todėl auditoriją pasiekia tik nedidelė dalis informacijos, kurią surenka žurnalistas. Šis užsiėmimas taip pat lavina viešojo kalbėjimo ir informacijos atrankos įgūdžius.

Susijusios žmogaus teisės Saviraiškos laisvė. Gali būti siejama su visomis žmogaus teisėmis, priklausomai

---

Susijusios medijos nuo parenkamos iliustracijos turinio.

Trukmė	Visa žiniasklaida
Priemonės	10 min.
Pasiruošimas	Multimedija, nuotrauka su nedaugeliu įsimenamų detalių, popieriaus lapas Svarbu apsvarstyti, kokią iliustraciją parinkti. Geriausia, kad tai būtų su įvykiu susijusi iliustracija, tačiau pakankamas laiko atstumas, kad auditorija lengvai įvykio neatsimintų.

Eiga

Vedantysis paprašo 5 savanorių pagalbos. 4 iš jų paprašo išeiti į kitą kambarį. Likusiesiems paaiškina užduotį: pademonstruoja nuotrauką, kuri yra emociškai paveiki ir kurioje yra gana nedaug detalių. Užduotis auditorijai ir likusiam savanoriui – įsiminti kuo daugiau informacijos apie nuotrauką, ypač emocinę jos išraišką. Išjungus nuotrauką, iš kito kambario kviečiama po vieną išėjusįjį. Savanorio užduotis nuotraukos nemačiusiam žmogui kuo tiksliau papasakoti, kas nuotraukoje atvaizduota.

Viena iš siūlomų vaizduoti nuotraukų – kadras iš ISIS propagandinio vaizdo įrašo su žurnalistu James Foley.

Auditorijai užduodama stebėti, kaip informacijos sklaidos grandinėje kinta informacijos kokybė. Patogu, jei dar 2 dalyviai sutinka būti savanoriais, registruodami dingstančią ir kintančią informaciją.

Pasibaigus grandinei, pademonstruojama matytoji nuotrauka, apie kurią buvo kalbama.

Apibendrinimas	Moderatorius pradeda diskusiją ir aptaria šiuos klausimus: 1. Kada ir kokia informacija dingo? Kuriose grandyse buvo prarasta daugiausiai informacijos? Už kurią grandies dalį žurnalistiniame darbe būtų atsakingas žurnalistas? 2. Kokia informacija išliko ir kodėl? 3. Ar esate susidūrę su panašiomis informacijos iškreipimo situacijomis tikrovėje? Kaip elgiatės, kai susiduriate su tokio pobūdžio informacija? 4. Kaip manote, ar žmonės visuomet skleidžia gandus tyčia? Kuo gali padėti kritinis mąstymas? 5. Ką daryti kritiškai mąstančiam žmogui, kad gandai toliau nesklistų?
-----------------------	--

Pasiūlymai tęsiniai, papildoma medžiaga

Aptarus šiuos klausimus, tinka išsiaiškinti ir situaciją, kuri yra vaizduojama nuotraukoje. Pristatyti, kad nuotraukoje – paskutinės laisvai samdomo JAV žurnalisto James Foley gyvenimo akimirkos, papasakoti jo istoriją ir Arabų pavasario ištakas bei eigą. Daugiau informacijos apie tai: <https://www.jamesfoleyfoundation.org/>

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams

Galima pratimą modifikuoti keičiant iliustraciją, papildant klausimyną.

*Sunkumas – 2

Metodas	„Kur dingsta informacija?“
Tikslai	Metodas, skirtas pademonstruoti, kad bet kuri informacija, patenkanti į viešąją erdvę, yra perėjusi atrankos procesą, viešojoje erdvėje taipogi turi savo formatus (radijo, TV laidos, straipsniai), todėl auditoriją pasiekia tik nedidelė dalis informacijos, kurią surenka žurnalistas. Šis užsiėmimas taip pat lavina viešojo kalbėjimo ir informacijos atrankos įgūdžius.
Susijusios žmogaus teisės	Saviraiškos laisvė
Susijusios medijos	Transliuojamoji žiniasklaida
Trukmė	60 min.
Priemonės	Įrankiai: radijo reporteris, diktofonas arba mikrofonas; laikmatis
Pasiruošimas	Pratimas bus efektyvus tik jei bendraamžių švietėjas atidžiai seks pašnekovo

pristatymui skirtą laiką.

Eiga Dirbama grupėse po 2 žmones. Bendraamžių švietėjas pristato užduotį: *„Įsivaizduokite, kad dirbate radijuje/televizijoje ir turite savo pokalbių laidą „Įkvepiantys žmonės“, į kurią kviečiate įdomius pašnekovus, išskirtines asmenybes. Renkantis ir pristatant pašnekovą, reikia gerai apmąstyti, kuo žmogus yra ypatingas, o ir eterijoje jį pristatant, reikia išrinkti įdomų žmogaus asmenybės bruožą, apie jį kalbėti daugiau pačioje pristatymo pradžioje, tuo sudominant auditoriją, parodyti jai, kad jūsų pasirinktas pašnekovas yra tikrai įkvepiantis. Kiekvienas turite 5 minutes interviuoti pašnekovą. Per jas išsiaiškinkite kuo daugiau informacijos apie savo kaimyną/ę ir parenkite pristatymą eteriui.*

Pristatymas turi prasidėti taip (šį pristatymą galima užrašyti ant lentos ar didelio lapo):

Sveiki, eterijoje laida „Įkvepiantys žmonės“ ir aš, laidos vedėja(s) Petras Petraitis. Šiandien mūsų laidoje svečiuojasi....

Po 10 minučių (po 5 min x2 interviavimo), bendraamžių švietėjas dalyvių grupę informuoja, kad papildomos 5 minutės skiriamos paruošti pristatymo tekstą eteriui – reikia parengti ne ilgesnį kaip 45 sekundes trunkantį pašnekovo pristatymą. Po 5 minučių pasiruošimo, dalyviai dalinasi mikrofonu ir pristato savo laidos pašnekovus.

Pristatymas turi trukti ne ilgiau nei 45 sekundes. Jei trunka ilgiau, vedantysis nutraukia pranešėją ir mikrofoną perduoda kitam dalyviui. Jei trunka trumpiau – reikia atsiradusį papildomą laiką užpildyti.

Apibendrinimas Vedantysis užduoda klausimus ir tuomet visi kartu diskutuojame:

- Kas buvo sunkiausia rengiant pristatymą?
- Jei jums būtų reikėję prisistatyti pačiam, ar taip save ir pristatytumėte, kaip jus pristatė žurnalistas?
- Kokią informaciją atmetėte ir kodėl?
- Jei žiniasklaida būtų vienintelis jūsų informacijos apie žmones šaltinis, kokią informaciją jūs rizikuojate prarasti?

**Pasiūlymai
tęsiniai, papildoma
medžiaga** Turint radijo reporterį ir pristatymus įrašant, tiktų paskui juos perklausyti ir kritiškai įvertinti savo pasirodymą – gal reikėtų formuluoti trumpesnius sakinius,

suredaguoti kalbą, ką nors patrumpinti, o ką išplėsti? Aptarti, ar nesama kalbos šiukšlių, pernelyg ilgų pauzių, ar pristatymas pakankamai pagaulus.

**Kitos pritaikymo
galimybės
bendraamžių
švietėjams** Galima pakeisti laidos pavadinimą ir pristatymo tekstu išmokti akcentuoti kitus asmenybės aspektus, pvz., „Renkuosi politiką“, „Mes kitokie“.

*Sunkumas – 4

Metodas	Metodas „Etiketės ir socialinė nelygybė“
Tikslai	Patyrinėti ryšį tarp to, ko iš mūsų tikimasi, ir to, kaip elgiamės; Geriau suvokti mūsų elgesio įtaką kitiems; Pradėti diskusiją apie pasekmes, kylančias dėl žmonių skirstymo remiantis stereotipais.
Susijusios žmogaus teisės	Nediskriminacija, socialinės nelygybės
Trukmė	50 min.
Priemonės	Lipnios etiketės arba geltona lipni juosta, popierius, žirkklės ir lipni juosta, bei rašymo priemonė parengti lapeliams. lenta ir kreida arba didelis popieriaus lapas ir žymekliai
Pasiruošimas	Reikia pasiruošti lipnias etiketes ant kurių bus surašyti bruožai ar priklausymas tam tikrai socialinei grupei (neatsakingas, šmaikštus/prie humoro, protingas, tinginys, kurčias, pensininkas, pankas, reperis, metalistas, vėpla, blondinė, gėjus, feministė, romas, žydai, lesbietė, asmuo, užsikrėtęs ŽIV ir pan.). Grupei parenkama užduotis, pvz.: <i>Perstatyti kambario baldus kitaip</i> <i>Nuspręsti, kokią populiarią grupę pasikviestumėte į savo miestą</i> Arba sukurkite vaidybinę situaciją: <i>Jūs esate tėvų susirinkime. Jums reikia nuspręsti, kaip sėdės klasėje Jūsų vaikai dviviečiuose suoluose (kas su kuo)</i>

Prieš pradėdant užduotį, vedantysis paaiškina dalyviams, kas vyks – kad kiekvienas jų gaus tam tikrą savybę ar tapatybę, apie kurią jie nežinos (ir kad

draudžiama pasižiūrėti –pasistenkite, kad patalpoje nebūtų veidrodžių, o mobilių telefonų; lygiai taip pat kiti dalyviai tiesiogiai negali išduoti, kokia „etiketė“ jam užklijuota.)

Vedantysis turi būti atidus priskirdamas žmonėms bruožus. Jei, pavyzdžiui, grupės narys yra tingus, nederėtų jam duoti tokio lapelio. Žaidimo tikslas nėra atskleisti žmonių asmeninę nuomonę apie kitus grupės narius, o atpažinti stereotipus apie tam tikras grupes. Prieš leidžiant dalyviams atsimerkti, verta dar kartą pažvelgti į ratą, apsvarstyti, kas ir kuo jūsų bendraamžių grupėje užsiima, ir pagal tai - pakeisti vaidmenis.

Eiga Bendraamžių švietėjas paprašo visų dalyvių atsistoti ratu ir užsimerkti. Tuomet prikljuoja po lapelį kiekvienam grupės nariui ant kaktos ir paaiškina, kokią užduotį jie kaip grupė gauna. Svarbu pabrėžti, kad užduoties metu jie turi elgtis vieni su kitais pagal ant kaktos prilipintas etiketes, tačiau ne per daug tiesiogiai. Pavyzdžiui, jei kieno nors „etiketė“ yra „tingus“, visi turi elgtis su juo kaip su tinginiu (bet niekada nevertoti žodžio ant lapelio). Grupės nariai turėtų stengtis atlikti užduotį ir kartu elgtis su kitais pagal stereotipus, nurodytus lapelyje. Pabaigoje kiekvienas žaidėjas turi pabandyti atspėti, kas buvo parašyta ant jo lapelio, bet tai nėra pagrindinis žaidimo tikslas.

Apibendrinimas Labai svarbu, kad liktų laiko žaidėjams pasisakyti. Klausimai aptarimui:

- Kaip kiekvienas dalyvis jautėsi užsiėmimo metu?
- Ar buvo sunku elgtis su kitais žmonėmis pagal jų „etiketes“?
- Ar kas nors pradėjo elgtis pagal „etiketę“, tai yra ar kas nors, gavęs lapelį „šmaikštus“, nepradėjo pasakoti juokų ir elgtis lyg labai pasitikėtų savimi? Ar kas nors, pavadintas „tinginiu“, nenustojo bendrauti ir dalyvavo užsiėmime?
- Kokias „etiketes“ prikljuojame žmonėms realiame gyvenime? Kaip tai juos paveikia ir kaip tai paveikia mūsų nuomonę apie juos?

Metodą galima užbaigti ratu pasakant ką supratau šio metodo metu, o galima pasinaudoti ir kitomis pritaikymo galimybėmis.

Pasiūlymai tęsiniui, papildoma medžiaga Galima naudoti ir kitą metodą „Ženk žingsnį“, jį rasite metodiniame rinkinyje „Pozityvas“.

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams

Dalyvius galima supažindinti su A ir ne A teorija.

Jau esame kalbėję apie tai, kad žiniasklaida, viešoji erdvė, reklamos prisideda prie to, kad mes sužinome, jog vieni yra normalūs, „mes“, o likusieji – „kiti“.

Kultūriškai privilegijuota normos poziciją sociologė Nancy Jay vadina A kategorija, tai kas visuomenėje suvokiama, kaip grynas, tikras, teisingas. Visa kita patenka į ne A kategoriją – tai kas ne A.

	A	Ne A
LYTIS		
AMŽIUS		
RELIGIJA		
LYTINĖ ORIENTACIJA		
KILMĖ		
RASĖ		
SVEIKATA		
SOCIALINIS STATUTAS		

Kas Jūsų nuomone daugiausia privilegijų turi mūsų visuomenėje pagal šiuos aspektus? (Lytis, amžius ir taip toliau?)

	A	Ne A
LYTIS	VYRAS	MOTERIS
AMŽIUS	VIDUTINIO AMŽIAUS	JAUNAS VYRESNIO AMŽIAUS
RELIGIJA	KATALIKAS	MUSULMONAS KT RELIGIJOS, ATEISTAS
LYTINĖ ORIENTACIJA	HETEROSEKSUALUS	HOMOSEKSUALUS, BISEKSUALUS
KILMĖ	LIETUVIS	MIGRANTAI, LENKAI, RUSAI
RASĖ	BALTAODIS	TAMSIAODIS
SVEIKATA	SVEIKAS	SU NEGALIA
SOCIALINIS STATUTAS	PASITURINTIS	NETURTINGAS

Ši teorija parodo, kaip reiškiasi hierarchiniai galios santykiai, vieniems suteikiantys teisę gauti, skirstyti išteklius, kitus – atribojantys nuo jų. Verta susimąstyti, kokias privilegijas turime, ir kokie mūsų veiksmai įtvirtina tokią atskirtį. Ir kaip dažnai mes būnami vienu aspektu A pusėje, žeminame kitą, kuris yra ne A pusėje, taip užsitikrindami savo „galią“, nes tik taip jaučiuosi esąs galingas.

Metodą galima užbaigti surašant idėjas, ką kiekvienas mūsų galime daryti, kad situacija keistųsi.

Temai pratęsti ir susieti su informaciniu raštingumu puikiai tinka metodas „Mesk iššūkį stereotipams“.

*Sunkumas – 2

Metodas	„Mesk iššūkį stereotipams“
Tikslai	Metodas skirtas lavinti patikimos informacijos paieškos, viešojo kalbėjimo ir argumentavimo įgūdžius. Jis turėtų būti taikomas kartu su žmogaus teisių, tapatybės ir galios, sąmoningumo ugdymo metodais (po jų). Itin tinka metodą įgyvendinti po Gyvosios bibliotekos patirties.
Susijusios žmogaus teisės	Religijos laisvė, pažeidžiamos socialinės grupės, saviraiškos laisvė, diskriminacija kilmės pagrindu ir pan.
Susijusios medijos	Visa žiniasklaida
Trukmė	60 min.
Priemonės	Multimedija, interneto ryšys, popierius, rašikliai, kompiuteriai, gudrieji telefonai arba planšetės (paieškai), knygos, brošiūros apie pažeidžiamas visuomenės grupes ir jų stereotipizavimą (padėti užsiėmimų erdvėje).
Pasiruošimas	Bendraamžių švietėjas turi būti labai pasirengęs šios užduoties moderavimui – pats daug skaityti apie stereotipų konstravimą, gebėti operatyviai reaguoti į auditorijos pasisakymus.
Eiga	Per pirmąsias 10 min. bendraamžių švietėjas primena auditorijai, ką reiškia kritinis mąstymas – t.y., mąstymas apie savo mąstymą, sisteminga pastanga demaskuoti primetus ir kaip stereotipai visuomenėje sklindančius apibendrinimus apie tai, kas yra „mes“ ir kas yra „jie“, kas yra „normalūs“ ir kas yra „nenormalūs“, kokie „jie“ yra ir kodėl „jie“ yra tokie, kokie yra. Bendraamžių švietėjas pabrėžia, kad dažnai mūsų suvokimą apie tai, kas yra „normalu“ ir „nenormalu“ formuoja, palaiko ir užkonservuoja. -žiniasklaida. Galima parodyti žiniasklaidos konstravimo pavyzdį (nuotrauka ir antraštė aktyviai konstruoja „kitą“ („mus“ ir „juos“)

Šis konstravimas ypač stigmatizuoja pažeidžiamas visuomenės grupes, atitolindamas jas nuo galimybių lygiavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Norint pasipriešinti stereotipų konstravimui, būtina juos dekonstruoti. Kaip dekonstravimas vykdomas? Dalyviai suskirstomi į 4 grupes. Kiekvienai iš grupių skiriama užduotis – internete surasti ir naudojantis patikimais šaltiniais paneigti stereotipus apie

ROMUS

HOMOSEKSUALIUS ASMENIS

PSICHIKOS SVEIKATOS SUTRIKIMŲ TURINČIUS ŽMONES

MUSULMONUS

Šiam užsiėmimui skiriama 20 min. Per likusias 30 min. pasiruošę dalyviai pristato stereotipus ir nurodydami patikimus šaltinius juos paneigia.

Apibendrinimas Vedančiajam komentuojant užduotį tenka atsakingas vaidmuo akcentuoti svarbius stereotipus ir padėti juos iškonstruoti. Atsitinka, kad dalyviai, negatyvius stereotipus pakeičia pozityviais (pvz., „gėjai meniški“, „romai – dainininkai ir šokėjai“, „žydų vaikai – išskirtinai gabūs“) dėl to reikia būti pasiruošus pakalbėti apie stereotipizavimą kaip tokį, paaiškinti, kad stereotipizavimas supaprastina tikrovę, paverčia ją mažiau visapusiška ir turtinga bei gali turėti neigiamų pasekmių.

Pasiūlymai tęsinui, papildoma medžiaga Tinkami užduoti klausimai:

- Kokius šaltinius naudojote ieškodami informacijos stereotipų paneigimui?
- Ar esate susidūrę su šiais stereotipais anksčiau?

Tinka įtraukti stereotipus apie kitas visuomenės grupes, pvz. – PABĖGĖLIAI, ŽYDAI, TAMSAUS GYMIO ŽMONĖS ir kt.

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams Šią užduotį tiktų tęsti ieškant „kito“, „svetimo“, „ne mes“ socialinių grupių konstravimo žiniasklaidos antraštėse.

*Sunkumas – 3

Metodas „Įvaizdžio formavimas“

Tikslai Metodas, skirtas suprasti, kaip viešumoje gali būti formuojamas įvaizdis, pasitelkiant manipuliacijas taisoma pasitikėjimą praradusių visuomenės veikėjų reputacija. Žinant, kokius kelius mina propagandos specialistai, lengviau

propagandą atpažinti. Šis užsiėmimas skatina komandinį darbą, kūrybiškumą, taip pat lavina viešojo kalbėjimo ir įtikinėjimo įgūdžius.

Susijusios žmogaus teisės	Saviraiškos laisvė
Trukmė	90 min.
Priemonės	Įrankiai: spalvoti flomasteriai, rašikliai, A4 popieriaus lapai, flipchartas

Pasiruošimas	 <ol style="list-style-type: none"> 1) Užduotį tinka atlikti grupėse po 4-5 žmones. 2) Parinkti agresyviai atrodančio vilko paveikslėlį, kurį, pristatant užduotį bendraamžiams, reikėtų iliustruoti.
---------------------	--

Eiga Bendraamžių švietėjas pirma pateikia keletą teorinių teiginių: t.y., kad „ryšiuose su visuomene arba viešuosiuose ryšiuose ypač svarbus yra įvaizdis. Įvaizdžio formavimas susideda iš daugelio etapų, vienas esminių – tai suteikti auditorijai pagrindo patikėti tuo, kuo norima, kad auditorija patikėtų. Geri darbai ar bent intencija tokius daryti – vienas tokių būdų“.

Po šių žodžių bendraamžių švietėjas matomoje vietoje pakabina agresyviai atrodančio vilko paveikslėlį ir sako:

Prieš jūsų akis – Baisėnų miško Vilkas Žiaurius. Baisėnų miškas taip buvo pramintas kaimyninių miškų žvėrių – sklido gandai ir baisos istorijos apie ten vykstančias baisybes ir kaimyninių miškų gyventojai nė nosies ten nekišo. Daugelį metų Žiaurius, naudodamas žiaurią priespaudą ir terorizuodamas Baisėnų miško žvėris, ypač silpnesnius, valdė Baisėnus. Metai bėgo, žvėrių Baisėnų miške vis mažėjo, populiacija senėjo. Tačiau vieną dieną jauni ir drąsūs Zuikiai nusprendė pasipriešinti Žiauriaus savivalei ir susivieniję išversti vienvaldį Vilką iš valdžios. Senstančiam Vilkui Žiauriui nebebuvo taip lengva atlaikyti drąsių jaunų zuikių spaudimą, todėl jis nusprendė pasitelkti minkštosios galios – t.y., įtikinėjimo, o ne prievartos, metodus miško žvėrimis į savo pusę palenkti.

Kokiomis minkštosios galios priemonėmis Vilkas Žiaurius gali formuoti apie save

geresnį įvaizdį? – tai klausimas, kurį turi atsakyti komanda- ryšių su visuomene strategai. Kas pasiūlys Žiauriui geresnį įvaizdžio formavimo planą?

Bendraamžių švietėjas gali pasiūlyti keletą ryšių su visuomene plano struktūrinių dalių, pvz.:

- Pakeisti Žiauriaus išvaizdą, galbūt jo vardą (dress-kodas)
- Bendrauti su žiniasklaida (pranešimas spaudai – kokiomis temomis?)
- Pasirodyti viešumoje su Baisėnų miško žvėrių įžymybėmis (kokiomis ir kodėl?)
- Užsiimti investicijomis švietimą (gal Vilkas galėtų suorganizuoti mokymus, kokia tema jos būtų, kaip galėtų skambėti kvietimas?)
- Padėti vargstantiems (kuriems ir koku būdu?)
- Kompromituoti ir suskaldyti jo nuvertimo siekiančių zuikių bendruomenę. Palenkti dalį zuikių bendruomenės į savo pusę.
- Sukurti racionalią istoriją, pateisinančią Žiauriaus ankstesnį žiaurumą ir jo pasikeitimą.

Apibendrinimas	<p>Apibendrinimui tinkami klausimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jei norėtumėte įgyvendinti savo ryšių su visuomene strategijas, ko reikėtų, kad jos būtų efektyvios? • Ar jums stebinti viešąją erdvę, yra tekę susidurti su panašiomis įvaizdžio taisymo kampanijomis? Kokių galėtumėte duoti pavyzdžių? • Kuo svarbus įvaizdis? Kuo valdžios atstovams svarbūs reputacija ir įvaizdis?
-----------------------	---

*Sunkumas - 3

Metodas	„Nuotraukų detektyvas“
Tikslai	Metodas, skirtas lavinti pastabumą, atskirti manipuliacijas vaizdinėmis priemonėmis, ugdyti gebėjimą tikrinti informaciją
Susijusios žmogaus teisės	Saviraiškos laisvė
Susijusios medijos	Spauda, interneto žiniasklaida
Trukmė	45 min.
Priemonės	Multimedija, interneto ryšys, gudrieji telefonai su interneto ryšiu.

Pasiruošimas Užsiregistruoti www.menti.com (auditorijos atsako realiuoju laiku sistemoje), sukurti apklausos langą pagal šiuos klausimus: Kur daryta ši nuotrauka? (Įrašykite šalį); Kur daryta ši nuotrauka? (Įrašykite miestą). Nuotraukas atpažinimui galima naudoti iš šio informacijos tikrinimo žaidimo: <https://firstdraftnews.com/resource/test-your-verification-skills-with-our-observation-challenge/> Žaidime (anglų kalba) klausiama tikslios lokacijos, kur darytos nuotraukos, pagal programos algoritmą galima pateikti 3 spėjimus.

Eiga Bendraamžių švietėjas trumpai paaiškina, kad šiandienos skaitmeniniame pasaulyje ypač lengva pakeisti tikrovę manipuliuojant įvairiais vaizdiniais ir nuotraukomis, pateikiant juos kaip įrodymus faktų tikrumui pagrįsti. Dėl to siekiant nepakliūti į manipuliacijų pinkles reikia būti itin pastabiems. Švietėjas pristato, kad puikiai pastabumą ugdo praktiniai iššūkiai, su kuriais per šį užsiėmimą klausytojai ir susidurs.

Bendraamžių švietėjas pakviečia bendraamžius prisijungti prie menti.com balsavimo paskyros suvedus svetainės sugeneruotą kodą. Menti.com naudojama pateikti savo spėjimui, kurioje šalyje (mieste) daryta nuotrauka. 3 populiariausi auditorijos spėjimai įrašomi į žaidimo Firstdraftnews aplinką. Galima patarti auditorijai atkreipti dėmesį į aplinkos detales, naudotis Google Image paieška ir pan.

Jei auditorija nori perbalsuoti, galima tai daryti menti.com ištrynus klausimo rezultatus.

Apibendrinimas Bendraamžių švietėjas apibendrina sakydamas, kad šiandien susiduriame su informacijos pertekliumi, o sykiu ir begale iškraipytos informacijos, kur nuotraukos tampa viena iš manipuliacijos formų.

Pasiūlymai tęsiniai, papildoma medžiaga Galima manipuliacijų vaizdų pavyzdžių pririnkti ir iš Ukrainos karo, pvz., fakenews.org

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams Galima užsiėmimo metu pristatyti Google Image Search funkciją.

*Sunkumas – 2

Metodas	„Įkalinta lytis“
Tikslai	Susipažinti su biologinės lyties, socialinės lyties ir lytinės tapatybės sąvokomis; Per savo asmeninę patirtį analizuoti, kaip konstruojama lytis, kokios lyčių vaidmenų pasekmės; Skatinti diskusiją, kokią įtaką asmens savivertei daro žiniasklaida ir reklama, bei kiti normatyvios visuomenės lūkesčiai; Lavinti kritinį mąstymą.
Susijusios žmogaus teisės	Lygios galimybės, lyčių lygybė
Trukme	50 min.
Priemonės	Lipnūs kelių spalvų lapeliai, dideli (flipčarto) lapai, flomasteriai, rašikliai (tiek, kiek dalyvių)
Pasiruošimas	Vidury rato vedantysis padeda du didelius lapus popieriaus ir lipnius lapukus bei rašiklius kiekvienam. Ant vieno lapo didelėmis raidėmis užrašykite MOTERIS, ant kito – VYRAS.
Eiga	Bendraamžių švietėjas įveda dalyvius į diskusiją: <i>Koks pirmas klausimas pastojus ar ką tik pagimdžiusiai moteriai?</i> <i>Taip – „kas gimė?“ Ir nuo to momento kažkas atsitinka – tėvai atitinkamai įrenginėja kambarį, perkame tam tikras dovanas, kurios tikty berniukui ar mergaitei.</i> <i>Šitas procesas vyksta visą mūsų gyvenimą todėl norėčiau pakviesti Jus pasiimti po kelis lipnius lapelius ir rašiklį ir parašyti ant jų visas žinutes, kurias vaikystėje, šeimoje ir mokykloje, o paskui paauglystėje, mokykloje girdėjote vien dėl to, kad gimėte berniuku, mergaite. Surašykite viską, ką aplinkoje girdite sakant mergaitėms, merginoms, berniukams, vaikinams, vien todėl, kad jie mergaitės, merginos, berniukai, vaikinai. Ko iš jūsų tikėjosi (-isi), reikalavo (-auja)?</i> Taip pat galima paprašyti dalyvių pagalvoti, iš kur ateina tos taisyklės, lūkesčiai,

reikalavimai – ar tai jos/jie girdėjo asmeniškai iš artimų žmonių, darželyje, mokykloje, namie, studijų, darbo metu, televizijoje ir tt.

Dalyviai perskaito ir prikljuoja savo lapelius ant lapo „VYRAS“ arba „MOTERIS“.

Kokie jausmai ir mintys kyla išklausius asmeninių istorijų/patirčių?

Dalyviai pasidalina įspūdžiais. Vedantysis moderuoja toliau:

Kokios savybės priskiriamos vyrams, kokios moterims?

Vedantysis surašo vienoje pusėje, ko tikima iš moterų, kokios savybės joms priskiriamos, kitoje – ko iš vyrų. Svarbu akcentuoti, jog tai nereiškia, jog mes galvojame, kad vyrai ir moterys tokie yra ar turi būti, tai tik parodo, kokias žinutes mes gauname/girdime.

Iš kur mes gauname šias žinutes? Iš tradicinių pasakų, vadovėlių, žiniasklaidos, reklamų. Galima parinkti pavyzdžių.

Nors visada yra savitumų, pastebima, kad labai skirtingos grupės žmonių, kurioms duodama nedaug laiko apibūdinti, kas yra vyras ir moteris, paprastai sudaro gana panašių savybių sąrašus. Taip yra todėl, kad mes iš bendrų šaltinių išmokstame, kokie turėtų būti vyrai ir moterys. Bendras tokių šaltinių pavadinimas yra „lyčių vaidmenys“. Tie vaidmenys mums yra pateikiami kaip standartinės dėžutės, į kurias turėtume tilpti. Dar kitaip šios dėžutės vadinamos socialinė lytis - socialinės normos ir vaidmenys, kurių iš mūsų tikisi visuomenė, kaip turi elgtis, atrodyti, ką jausti vyras ir moteris.

Bet iš tikrųjų, kas gi yra ta lytis?

Biologinė lytis nustatoma pagal išorinius ir vidinius lytinius organus, chromosomų rinkinį ir hormonus. Anatomija žmones apibūdina kaip biologinius vyrus, biologines moteris ir tarplyčius (intersex) asmenis.

Plačiau kaip paaiškinti sąvokas, rasite čia:

<http://isgirsti.lt/jaunimui/lytis-biologine-ir-socialine/>

Tuo tarpu lytinė tapatybė sudaro dalį savęs suvokimo, to kaip mes patys suprantame save ir kaip mus mato kiti. Lytinė tapatybė – tai, kas aš esu.

Kokias žinote lytines tapatybes? Vyrai, moterys, translyčiai, transsekssualūs asmenys.

Plačiau, kaip paaiškinti sąvokas galite rasti čia: <http://isgirsti.lt/jaunimui/lyties-tapatyb/>

Bendraamžių švietėjas moderuoja toliau:

Ar gali lyčių dėžutės būti pavojingos? Kuo?

Vedantysis gali pasiūlyti šį klausimą aptarti porose ar mažose grupelėse.

Patyčios mokykloje, nes neatitinki tam tikros normos (pvz.: ilgi vaikinų plaukai) negali savęs realizuoti, daryti tai, ką nori, nes tai ne moteriai/vyru, anoreksija, žema savivertė, savižudybės, depresija ir pan.

Dėžutės įtvirtina heteronormatyvumą (įsivaizdavimas, kad visos egzistuoja tik dvi lytys, kurio dažniausiai supriešinamos, ir vienintelė seksualinė orientacija yra heteroseksuali.)

Ar reikia apskritai atsisakyti dėžučių? Kaip tai įmanoma padaryti? Kas jums padėtų?

Grupelėse parašo, ką galime daryti kitaip mes, ar kiti.

Apibendrinimas *Atsisakyti dėžutės, tai nereiškia iš viso nekepti pyrago – t.y. jei atsisakome visų tų dėžučių gali atrodyti, kad tarsi nieko nelieka. Bet iš tiesų, vis dėlto galime save apibūdinti ir būti, kuo norime būti. t.y. kepti savo unikalų pyragą – su vanile, gvazdikėliais, šlakeliu romo, o gal pelėsinu sūriu, ar tikro šokolado gabalėliais ar šviežiomis žemuogėmis– kokį tik norime savo asmeninį, unikalų tapatybės pyragą- būti unikaliais savimi.*

Pasiūlymai tęsinui, papildoma medžiaga Galima paruošti pavyzdžių, kur įtvirtinami lyčių stereotipai – iš žiniasklaidos, reklamos, mokymo priemonių ir pan.

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams Po užsiėmimo galima duoti „namų darbų“ pastebėti reklamas, ar komentarus, kuriuose atsispindi lyčių vaidmenų stereotipai, atpažinti seksistines reklamas bei komentarus.

*Sunkumas - 3

Metodas **„Tavo skaitmeninis pėdsakas“**

Tikslai

- Informuoti bendraamžius, kad mūsų elgesys internete gali būti lengvai sekamas ir panaudotas mums nežinomiems tikslams.
- Pristatyti paieškos sistemą Facebook Graph Search.
- Supažindinti su tuo, kaip svarbu skirti dėmesio ir atidžiai įvertinti savo paskyros

	privatumo nustatymus.
Susijusios žmogaus teisės	Saviraiškos laisvė, teisė į privatumą
Trukmė	60 min.
Priemonės	Nešiojamieji kompiuteriai, greitas internetas, projektorius.
Pasiruošimas	<p>Pasiruošti auditorijai pademonstruoti ir papasakoti apie tai, kaip atrasti Facebook paskyros unikalų kodą.</p> <p>Visos paskyros turi savo unikalius numerius „profile ID“, kuris yra unikalus kiekvienam vartotojui. Sakykime, mums įdomu, ką tinkle veikia garsus politikos apžvalgininkas Rimvydas Valatka. Keliaujame į jo paskyrą, nuvedame pelę į dešiniąją lango pusę, spustelime dešinįjį pelės klavišą ir pasirenkame „View Page Source“.</p> <p>Atidarius kodo puslapį, susirandame (patogiausia – nuspaudus Ctrl+F ir į iššokusį langą surinkus: profile_id) unikalų vartotojo paskyros identifikacinį numerį. Tai – skaičiai po dvitaškio. Identifikacinis numeris, pavyzdžiui, politikos apžvalgininko Rimvydo Valatkos, yra 100009407084810. Įdomumo dėlei – „Facebook'o“ įkūrėjo Marko Zuckebergio kodas – 4.</p> <p>Lygiai taip pat galima susirasti ir savo identifikacinį Facebook kodą.</p> <p>Bendraamžių švietėjas pradeda sakydamas, kad mums gali atrodyti, jog socialinėse medijose mūsų įrašai taip greitai kinta ir pasensta, kad viskas labai greitai užsimiršta. Tačiau yra ne visai taip. Tie, kurie žino, kaip, informaciją apie mus ir apie kitus žmones gali labai lengvai surasti.</p>
Eiga	<p>Bendraamžių švietėjas projektoriuje pademonstruoja, kaip galima surasti savo 'profile_id', jo padedami, visi bendraamžiai jį suranda.</p> <p>Tuomet užkraunami (priklausomai nuo turimo laiko) Facebook Graph Search paieškos puslapiai</p> <p>www.graph.tips (trumpesnė versija) arba</p> <p>https://inteltechniques.com/menu.html (ilgesnė versija)</p> <p>Kiekvienas atskirai ieško informacijos apie save naudodamiesi paieškos varikliais.</p>
Apibendrinimas	Bendraamžių švietėjas moderuoja užduodamas tokius klausimus:

- 1) Kokią nuomonę apie save susidarytumėte, jei būtumėte kitas žmogus – ne jūs pats - randantis tokią informaciją?
- 2) Ar viską, ką apie save radote, norėtumėte, jog žinotų kiti? Ko galbūt viešinate, skelbiate per daug?
- 3) Ką reiktų daryti kitaip, kad galėtumėte valdyti viešai, draugams ar kitiems žmonėms prieinamą informaciją apie save?

Pasiūlymai tęsiniui, papildoma medžiaga	Galima ieškoti informacijos ne apie save, o apie draugą, kuriuo pasitikima. Ir diskutuoti dviejų žmonių grupelėse apie tai, kas buvo išsiaiškinta.
Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams	Galima užduoti modifikuoti į žurnalistinę: užduoti į paieškos variklį įvesti garsaus žmogaus ID ir parašyti straipsnį apie garsenybės mėgiamiausią maistą, restoranus, keliones, draugiją, mėgiamą laisvalaikio būdą, palaikomą politinę jėgą ir panašiai.

*Sunkumas – 2

Metodas	„Kas parduodama, o kas perkama?“
Tikslai	Skatinti vizualinį raštingumą, mokyti atpažinti siekį manipuluoti vaizdiniais dirgikliais, ugdyti kritinio mąstymo, socialinės kritikos įgūdžius.
Susijusios žmogaus teisės	Parinkus teminius pavyzdžius, metodas itin tinka taikyti kartu su žinias apie lyčių konstravimą ir lyčių vaidmenis gilinančiais metodais.
Trukmė	30 min.
Priemonės	Kompiuteris, projektorius.
Pasiruošimas	Paruošti tinkamų diskusijai nuotraukų (žr. 1 priedas)
Eiga	<p>Bendraamžių švietėjas pradeda klausdamas bendraamžių, kaip, jų nuomone, vienu žodžiu galėtų būti įvardijamas reklamos tikslas. Daugybė išvardytų variantų (informuoti, linksminti ir t.t.) bus arti tikrovės. Tačiau reiktų akcentuoti, kad svarbiausias reklamos tikslas yra PARDUOTI produktą arba paslaugą.</p> <p>Informacijos pertekliaus amžiuje, kad produktas ar prekė būtų parduoti, reikia sukurti poreikį. Todėl tai, kas reklama pardavinėjama, gali būti labai toli nuo to, kas iš tiesų yra perkama.</p> <p>Pardavinėjamos yra konkrečios paslaugos ar produktai.</p> <p>Perkama – jausenos, fantazijos, norai, siekiai ir svajonės, tam tikra gyvenimo vizija, su kuria norima tapatintis ar kad kas nors kitas tapatintųsi.</p>

Reklama labai dažnai viziją ir jauseną reiškia ne žodžiais ar šūkais, o vizualinėmis priemonėmis. Pirmas žingsnis – tai gebėti verbalizuoti vaizdinius, t.y., žodžiais įvardinti vaizdinių reikšmę. Įvardijant galima lengvai atpažinti, kaip reklama prisideda prie stereotipų kūrimo ir jų nuolatinio perdirbimo bei palaikymo.

Apibendrinimas Reklamos ekrane rodomos po vieną ir bendraamžių švietėjas, iškart, kartu su bendraamžiais kartu įvardija, kas perkama, o kas parduodama. Svarbu reikalauti tikslumo – kad ir kaip nepadoriai verbalizavimas gali skambėti – būtent dėl to juk ir yra pateikiama vaizdiniais, kurie būna subtilesni už pačius žodžius, griežtąjį naratyvą.

Diskutuojant reikia skatinti bendraamžius pastebėti nuostatų, stereotipų konstravimą.

Diskusijai tinka klausimas: ką reikėtų daryti, kad viešojoje erdvėje tokių reiškinių nebūtų? Atsakymą kreipti link būtinybės formuluoti socialinę kritiką, kaip galima būtų kritikuoti įsisenėjusius ir daugelio kaip savaime suprantamybės priimamus reiškinius.

Pasiūlymai tęsinui, papildoma medžiaga Dar 45 minučių galima skirti darbui grupėse – kad bendraamžiai švietėjai interneto erdvėje patys surastų reklamų pavyzdžius, aiškiai įvardytų, kas perkama, kas parduodama, pristatytų platesnę reklamos socialinę reikšmę ir pasiruoštų tai trumpoje kalboje (1-2 min.) sukritikuoti

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams Rinktis galima ne tik statiškas reklamas, bet ir vaizdo reportažus.

*Sunkumas – 3
**Užsiėmimo vedėjui reikia rasti reklamų pavyzdžių iš anksto ir pasiruošti

Metodas „Atpažink tikrovės konstravimą antraštėse“

Tikslai Paaiškinti tikrovės konstravimo (ypač – per „kito“ konstravimo prizmę) žiniasklaidoje procesą.

Pristatyti, kokiais kriterijais vadovaudamiesi žurnalistai atrenka informaciją, kurią praneša skaitytojams.

Pademonstruoti, kaip naujienomis pranešami įvykiai skiriasi nuo tikrovės įvykių.

Parodyti, kad naujienų vertės kriterijai gali būti interpretuojami siaurai arba plačiai – nuo to ir priklauso, kaip tiksliai ir išsamiai žiniasklaidos kūriniuose bus

atspindėta tikrovė ir kokias poveikio prielaidas visuomenės nuostatomis jie turės.

Susijusios žmogaus teisės Lygios galimybės, lyčių lygybė, nediskriminavimas dėl socialinės padėties, lytinės orientacijos, etninės kilmės, religinių įsitikinimų, priskyrimo kitai rasei ir pan.

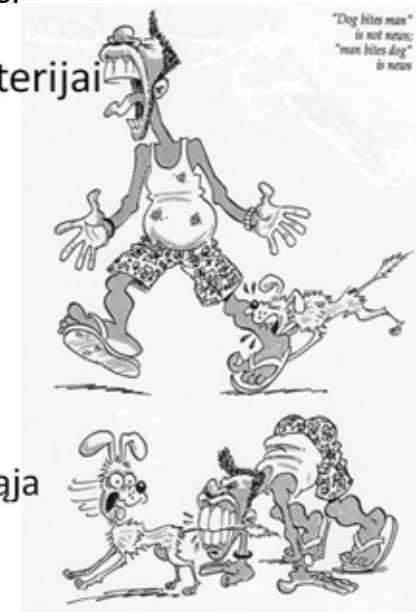
Trukmė 50 min.

Priemonės Kompiuteris, projektorius

Pasiruošimas Pasiruošti teorinę pateiktą – kokie yra naujienų vertės kriterijai, pasiruošti paaiškinti juos ir parinkti aktualių kalbamu atveju antraščių pavyzdžių, pasiruošti jas interpretuoti kartu su bendraamžiais.

Naujienų vertės kriterijai

Naujumas
Artumas
Reikšmė, poveikis
Įžymumas
Konfliktas
Neįprastumas
Tęstinumas
Susietumas su einamąja tema

Eiga Bendraamžių švietėjas pirmiausia pristato naujienų vertės kriterijus aiškindamas, kad:

Ne visa informacija iš mūsų aplinkos patenka ir gali patekti į žiniasklaidos naujienas – žurnalistai ir redaktoriai, atrinkdami informaciją, vadovaujasi žiniasklaidos naujienų vertės kriterijais.

Pirmasis kriterijus yra naujumas – tik apie tą įvykį, kuris yra naujas, tik tai, kas vyksta čia ir dabar, bus pranešta auditorijai. Naujais įvykiais gali būti ir seniau atsitikę, jei visuomenė apie juos nežinojo, nors jie ir buvo reikšmingi.

Kitas svarbus kriterijus – artumas, kuris gali būti interpretuojamas keleriopai.

Pirma, tai geografinis artumas – didesnė tikimybė, kad mūsų auditorijai pirmiau bus pranešta tai, kas vyksta Lietuvoje, o ne Birmoje ar Australijoje. Antra, artumas gali būti kylantis ir iš pilietinės ar kultūrinės bendrystės – jei kokioje pasaulio šalyje nukentėjo arba pripažinimo susilaukė Lietuvos pilietis ar kultūriškai

artimas asmuo/iniciatyva, didelė tikimybė, kad apie tokį įvykį sužinosime iš žurnalistų. Artumo problema ta, kad interpretuojamas siaurai („mano auditorijai įdomu tik tai, kas vyksta jos kieme“), jis gali turėti provincialumo poskonį, kas globalėjančiame pasaulyje reiškia negebėti žvelgti plačiau.

Reikšmės/ poveikio kriterijus žurnalistams padeda išskirti įvykius, kurie paliečia didelę dalį auditorijos, pakeičia žmonių gyvenimus reikšminga apimtimi. Interpretuojant siaurai, iškyla pavojus apsiriboti tik į emocijas ir siaubą apeliuojančiais įvykiais (katastrofos, kuriose nukentėjo šimtai žmonių), tačiau iš tikrųjų šis naujienų vertės kriterijus turėtų padėti atrinkti visuomenei reikšmingas žinias apie priimamus politinius ar verslo sprendimus, paveikiančius kasdienį žmonių gyvenimą, ar net pakeičiančius jo kryptį.

Įžymumo kriterijus skatina žurnalistus domėtis tais kultūros, visuomenės, politikos, verslo veikėjais, kurie visuomenei yra įdomūs, kurie brėžia visuomenės raidos gaires.

Konfliktai yra svarbūs, nes visa civilizacijų istorija yra sudaryta iš konfliktų, dažnai nuo konfliktų baigties priklauso visuomenės progresas ar regresas (pvz., moterų kova už balso teisę ir nediskriminavimą, darbininkų streikai už 8 valandų darbo dieną ir pan.). Konfliktus galima interpretuoti siaurai ir parinkti tik neigiamas naujienas, neturinčias jokių raidos perspektyvų.

Neįprastumas kaip kriterijus reikalingas atkreipti visuomenės dėmesį į tai, kas išsiskiria iš bendro mūsų gyvenamos aplinkos konteksto. Tai skatina smalsumą, analizę, ugdo būti pastabius. Interpretuojant siaurai, neįprastumo kriterijus gali tapti sensacijų ir išgalvotų naujienų kūrimu komercializmuotoje žiniasklaidoje.

Tęstinumo kriterijus įpareigoja žurnalistus sekti visuomenei reikšmingus procesus ir pranešti apie juos, kai įvyksta kas nors naujo.

Susietumo su einamąja tema kriterijus įpareigoja žurnalistus pateikti platesnį įvykio kontekstą, matyti jo priešistorę ir prielaidas plėtotei.

Kuo įvykiai atitinka daugiau naujienų vertės kriterijų, tuo didesnė tikimybė, kad žurnalistai apie juos praneš. Paprastai naujienų vertės atsispindi žiniasklaidos antraštėse.

Toliau reikia pakviesti dalyvius kartu įvertinti naujienų antraštes ir atpažinti, kokius naujienų vertės kriterijus galima iš jų atpažinti.

Galimi pavyzdžiai (galima pririnkti kitų):

Jonavoje įtartina rankinę paliko tamsaus gymio vyrai

Kaune plėšikavo nepilnametis mulatas

Sprendimas dėl lenkų ginamos J. Lelevelio mokyklos numatomas lapkritį

„Baltic Pride“ eitynėse nedalyvavęs gėjus: mums nereikia jokių išskirtinių teisių

Rygos centre – gėjų eitynės

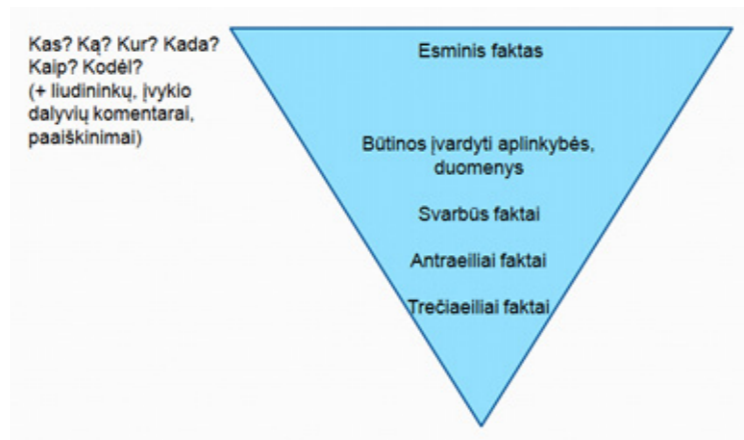
Karščiausios homoseksualų eitynių Vilniuje akimirkos - DELFI.TV vaizdo reportaže

Viešaisiais darbais auklėjami veltėdžiai ir girtuokliai

Apibendrinimas	Apibendrinant galima diskutuoti šiuos klausimus: 1) Žiniasklaida daugiau atspindi tikrovę ar konstruoja tikrovę? Kodėl? 2) Kokios gali būti siaurai suprantamų naujienų vertės kriterijų pasekmės antraštėms ir visuomenės nuomonei? 3) Kaip dažnai žiniasklaida konstruoja „kitą“. Kodėl? Kokiais naujienų vertės kriterijais remiantis? 4) Kas yra „mes“, kas yra „ne mes“ antraštėse? Kokį poveikį tai turi visuomenei suprantant pažeidžiamų socialinių grupių problemas?
Pasiūlymai tęsiniui, papildoma medžiaga	Galima susiaurinti diskusiją ir kalbėti apie vieną žiniasklaidos konstravimo aspektą (parinkti lyties konstravimo antraštėse, tik rasės konstravimo antraštėse ar tik etniškumo konstravimo antraštėse pavyzdžių“).
Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams	Galima kalbėti tik apie žiniasklaidos poveikį ir analizuoti tik „kito“ konstravimą antraštėse. Galima sukurti pratimą užduodant bendraamžiams atrasti siauro kriterijų interpretavimo ir plataus kriterijų interpretavimo pavyzdžių.

*Sunkumas - 2

Metodas	„Tikrovės konstravimas žiniasklaidos naujienose“
Tikslai	Pademonstruoti informacijos atrankos procesą ir tai, kad tikrovės konstravimas žiniasklaidoje yra neišvengiamas procesas Sudaryti galimybes patiems patirti naujienų konstravimą
Susijusios žmogaus teisės	Teisė į teisingą ir patikimą informaciją
Trukmė	90 min
Priemonės	Išspausdinti ir išdalinti benraamžiams pasaką „Eglė žalčių karalienė“. Ją galima rasti, pvz., čia: http://www.pasakorius.lt/lietuviu-liaudies-pasakos/egle-zalciu-karaliene/ Taip pat reikalingas kompiuteris ir projektorius trumpam teorijos – apverstos piramidės - pristatymui
Pasiruošimas	Reikėtų gerai pasiruošti papasakoti apie apverstą piramidę ir kodėl žurnalistinės naujienos komponuojamos apverstos piramidės būdu.
Eiga	Bendraamžių švietėjas turi pasiruošti paaiškinti, kad skirtingai, negu įvykių eiga tikrame gyvenime, žurnalistai apie įvykius pasakoja iš kito galo, t.y., nepaisydami veiksmų chronologijos. Kodėl jie taip daro? Pirmiausia – tam, kad sutaupyti žmonių laiko. Jei įvykių atspindėjimas žiniasklaidoje užimtų tiek pat laiko, kiek ir tikrovėje, naujienų laidos truktų visą dieną. Kadangi visą dieną tikrai neturėtume laiko žiūrėti televizijos, skaityti laikraščių, klausyti radijo, apie visuomenę, politiką, kitas aktualijas žinotume labai ribotai. Tad tam ir reikalingi žurnalistai – kad sudėliotų akcentus ir išskirtų esminius įvykius, aktualiausius jų aspektus ir, žinoma, svarbiausia – kad jie būtų tikslūs ir tikri, o ne išgalvoti. Kaip tai žurnalistai daro? Jie ne tik naudojami naujienų vertės kriterijais, kurie aptarti buvusioje užduotyje, bet ir tekstus komponuoja naudodamiesi apverstos piramidės principu.

Vadovaujantis apverstos piramidės principu – įvykio renginio rezultata, išvadą rašome ir minime pačioje naujienos pradžioje (nors chronologinėje įvykių sekoje rezultatas, išvada gaunama pabaigoje). Taigi – pradėdame nuo esminio fakto, rezultato ir toliau įvykius pateikiame jų svabos mažėjimo tvarka. Pateikdami naujieną, akcentuojame šiuos klausimus (6K): kas? ką? kur? kada? kaip? kodėl?

Šitaip rašyti nėra lengva, reikalauja profesinio pasirengimo, atidumo detalėms, gebėjimo įvertinti informacijos svarbą.

Paaiškinęs tai, bendraamžių švietėjas pakviečia bendraamžius parašyti tekstą vadovaujantis apverstos piramidės principu – perskaityti ir pagal apverstą piramidę parašyti naujieną iš pasakos „Eglė, Žalčių karalienė“.

Rašymo užduočiai atlikti reikėtų skirti bent 30 min.

Apibendrinimas	Apibendrinant, bendraamžių švietėjas pakviečia kiekvieną perskaityti savo parašytą tekstą. Visiems perskaičius, tinka užduoti šiuos klausimus: 1) Ką savo tekste išskyrėte kaip svarbiausią naujieną? Kurioje vietoje šis faktas buvo originaliame tekste? 2) Kuo naujienų konstravimas pagal apvertą piramidę yra naudingas/ nenaudingas skaitytojui? 3) Ar visuomet žurnalistai, iškreipdami tikrovę, tai daro sąmoningai ir turėdami tikslą tai padaryti? Kokios gali būti kitos priežastys?
-----------------------	--

Pasiūlymai tęsinui, papildoma medžiaga	Šią temą galima analizuoti greta kritinio mąstymo apie lyčių vaidmenų konstravimą, keliant klausimą – į ką projektuojama kaltė dėl įvykio ir ar tai yra teisinga; ar tai atspindi objektyvią situaciją.
---	---

*Sunkumas – 3

Metodas	„Nešališkas metodas“
Tikslai	Ugdyti gebėjimą įvertinti žiniasklaidos nešališkumą, temos pateikimo objektyvumą Ugdyti socialinės kritikos įgūdžius
Susijusios žmogaus teisės	Saviraiškos laisvė, teisė kritikuojamam asmeniui atsakyti į viešai pareikštą nepasitenkinimą, kaltinimus, kritiką, pažeidžiamų socialinių grupių diskriminacija

žiniasklaidoje.

Trukmė	45 min.
Priemonės	Internetas, projektorius, garsas.
Pasiruošimas	Bendraamžių švietėjas turėtų pasiruošti auditorijai pademonstruoti keletą žurnalistinių video reportažų, pasiruošti juos analizuoti ir aptarti žurnalistinio objektyvumo ir nešališkumo aspektu.

Eiga Bendraamžių švietėjas pradeda sakydamas, kad žurnalistai kaip savo srities profesionalai, savo darbe privalo vadovautis griežtomis taisyklėmis – reportažuose atskleisti kuo daugiau konflikto pusių, nedemonstruoti simpatijų, antipatijų ar palankumo nė vienai jų, neiškraipyti surinktos medžiagos kurios nors vienos pusės naudai ar nenaudai.

Labai svarbu, kad vadovaudamiesi šiuo principu žurnalistai neperdirbtų pačios tikrovės, mat dažnai esant konfliktui viena kuri nors pusė yra teisesnė už kitą – kitaip tariant, skirtingai, nei sako patarlė, teisybė nebūtinai „turi būti kur nors per vidurį“ Nepaisant to, žurnalistai neturėtų ignoruoti nė vienos pusės – jis (ji) privalo kalbinti kiek įmanoma daugiau šaltinių, o jei nėra galimybės su kuriuo nors iš šaltinių susisiekti arba jis (ji) atsisako kalbėti, būtina tai pažymėti savo reportaže.

Paprastai profesionalūs žurnalistai laikosi šių principų. Visgi atsiranda ir išimčių. Gan dažnos išimtyms kuomet žurnalistai kalba apie pažeidžiamas visuomenės grupes, pavyzdžiui, pabėgėlius, etnines mažumas, tačiau pačių jų nekalbina. Kartais atsitinka ir taip, kad „kita pusė“ arba suvokiamas pažeidžiamos grupės atstovas pakalbinama formaliai – neužduodant adekvačių klausimų arba yra nekompetentinga kalbėti. Tai irgi yra neprofesionalumo požymis – geras žurnalistas mokės disponuoti šaltiniais, juos atrinkti, o jų poziciją, skirtingas nuomones pateikti jų nežeminant ir neišskiriant.

Atvejų analizės pavyzdžiai, kuriuos galima demonstruoti užsiėmimų metu:

Rukliškiai piktinasi, kad pabėgėliai parduotuvėse ilgai renkasi

<http://tv.lrytas.lt/?id=14778360761475618549>

Lenkai piktinasi švietimo sistema, kuri neva juos diskriminuoja

<http://tv.lrytas.lt/?id=14412015661440569619>

Apibendrinimas	Bendraamžių švietėjas užduoda diskusinių klausimų po kiekvieno reportažo: 1) Kokia nagrinėjamos problemos esmė? Kiek reportaže esama konflikto pusių, kaip jas žurnalistas pristato? Koks įspūdis po pristatymo gali likti žiūrovams? 2) Kiek ir kokių šaltinių žurnalistas (-ė) kalbina? 3) Ar šis reportažas objektyvus? Kodėl? Ar šaltiniai tinkamai parinkti/pakankami problematikai atskleisti? Ką manote apie naudojamą antraštę? 4) Kokių šaltinių trūko? Kaip galima būtų juos pasiekti? 5) Jei jūs darytumėte šį reportažą, ką darytumėte kitaip?
-----------------------	---

Pasiūlymai tęsinui, papildoma medžiaga	Toliau galima tęsti pratimą, padedantį atskirti pranešimą spaudai nuo žurnalistinės žinutės.
---	--

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams	Tinka analizuoti ir tekstus ar radijo pasakojimus, ne tik TV reportažus.
--	--

*Sunkumas – 3

Metodas	„Pažink mane“
----------------	----------------------

Tikslai	- susipažinti su išankstinių nuostatų formavimosi reiškiniu - išryškinti žiniasklaidos įtaką išankstinių nuostatų formavimuisi - patyrinėti, kaip susidarome požiūrį į tam tikrą žmogų - suprasti, kaip informacijos viešojoje erdvėje išsamumas ir kokybė gali daryti įtaką mūsų politinėms nuostatomis ir požiūriui į vieną svarbiausių žmogaus teisių – teisę į gyvybę
----------------	--

Susijusios žmogaus teisės	Teisė į informaciją ir nuomonės laisvę, teisė būti nediskriminuojamam, teisė į gyvybę, laisvę, asmens neliečiamybę
--------------------------------------	--

Trukmė	35-40 min.
---------------	------------

Priemonės	Popierius ir rašikliai dalyviams pasižymėti mintims, tekstai iš priedo nr. 1 ir priedo nr. 2 bendraamžių švietėjui.
------------------	---

Pasiruošimas Pratimas bus efektyvus tik jei bendraamžių švietėjas atidžiai seks grupės darbą, išlaikys visų dėmesį ir užtikrins tvarką.

Eiga Paprašykite visų dalyvių atsistoti ratu. Paaiškinkite, kad netrukus perskaitysite teksto ištrauką ir visi turi įdėmiai klausyti. Tada, kai visi susikaupė, perskaitykite pirmą teksto dalį.

Paprašykite, kad kiekvienas individualiai pagalvotų apie tokius klausimus:

- Kas yra šios istorijos pasakotojas?
- Kas čia nutiko? Apie ką yra istorija?
- Kas yra Dvaitas?
- Koks jis yra žmogus?
- Ar jis turi šeimą?
- Ar jis turi draugų?
- Ar jis yra religingas?
- Kokie yra jo būdo bruožai?
- Kokie yra jo pomėgiai?
- Ką jis veikia laisvalaikiu?
- Ką jis dirba?

Skirkite kokias 7 minutes kiekvienam individualiai apgalvoti šiuos dalykus ir pasižymėti mintis popieriuje.

Praėjus šiam laiko tarpui leiskite visiems grupelėje aptarti, kokius atsakymus kiekvienas pasižymėjo į užduotus klausimus.

Asmeniškai stenkitės nesiūlyti savo atsakymo variantų, jūsų tikslas leisti kiekvienam pasisakyti, kokios mintys kilo.

II dalis

Paaiškinkite, kad netrukus perskaitysite teksto II ištrauką ir visi turi įdėmiai klausyti. Tada, kai visi susikaupė, perskaitykite antrą teksto dalį ir laikraščio ištrauką.

Dabar dalyviams turėtų kilti naujų minčių. Pasiteiraukite grupės, kaip dabar galvoja:

- Kas yra šios istorijos pasakotojas?
- Kas čia nutiko? Apie ką yra istorija?
- Kas yra Dvaitas?
- Ar jų nuomonė apie Dvaitą ir Nanoną pasikeitė? Kodėl?
- Kaip pasikeitė jų vertinimas sužinojus, kad šie asmenys yra nuteisti mirties bausme ir laukia bausmės įvykdymo?
- Paklauskite, ką jų nuomone turėjo mintyje Dvaitas sakydamas: „Jei teisi kitus taip, kaip ši sistema nuteisė tave, būsi niekuo ne geresnis už tuos, kurie pasmerkė myriop“?

Apibendrinimas

Po pratimo, pasiteiraukite dalyvių:

Ką, jų nuomone, norėta parodyti šiuo užsiėmimu?

Koks ryšys tarp šios situacijos ir žiniasklaidos?

Ar iš žiniasklaidos gaudami tik nuotrupas apie žmonių gyvenimus ir veiksmus nepradedame jų teisti anksčiau laiko?

Paklauskite grupės, ar šis pratimas atskleidė, ką nors apie juos pačius? Gal privertė iš naujo apsvarstyti savo nuomonę ir įsitikinimus?

Kokia jų nuomonė apie mirties bausmę?

Ar mirties bausmė nepažeidžia Žmogaus teisių?

Priminkite grupei, kad kiekvienas žmogus gimdamas gauna visą rinkinį Žmogaus teisių ir jų iš jo negalime atimti. Teisė į gyvybę yra viena iš pamatinių žmogaus teisių.

Pasiūlymai tęsiniui, papildoma medžiaga

Prieš pratimą galima grupę „apšildyti“, t. y. vesti energijos suteikiančią žaidimą.

Po šio pratimo galima taikyti kitus metodus, pavyzdžiui metodą „Kur dingsta informacija?“ arba „Etiketės ir socialinė nelygybė“.

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams

Papildomai grupės dalyvius galima supažindinti su Europos Sąjungos požiūriu į mirties bausmę. Tokios bausmės Europos Sąjungoje yra draudžiamos.

*Sunkumas – 4

I priedas

Nanonas Viljamsas

Kai ateina rytojus

I dalis

“Kitą dieną po Dvaito* mirties į gyvenimą iš tiesų pažvelgiau kitaip, nei koks jis iš tikrųjų buvo, arba, gal turėčiau sakyti, nei norėjau, kad būtų. Buvo žiemos pradžia ir aš, ramiai gulėdamas ir galvodamas apie draugą, kuris visada nusišypsodavo, kai diena atrodydavo niekam tikusi, labai kankinausi. Lėtai pasijudinau, pakėliau iš po durų laikraštį, kuriame buvo aprašyta jo istorija.

Saitydamas ir žinodamas, kad niekada daugiau jo nebepamatysiu, jaučiausi, lyg kas nepaliaudamas smaigstytų adatomis mano širdį. Kartais jis mojuodamas ateidavo į kiemą ir sušukdavo: „Kaip sekas, jaunėli?“ Aš apsidairydavau, pažvelgdavau į jį ir paklausdavau: „Žmogau, ką tu vadini jaunėliu?“, ir abu prapliupdavome juokais, nes mūsų kvartale buvau jauniausias. Kai dabar pagalvoju apie tas akimirkas, darosi labai liūdna, nes niekada nebenorėsiu būti kieme, kai Dvaito nebebus šalia, kai jis nepadės man „nuleisti garo“, pamatęs iš pykčio perkreiptą mano veidą.

Bėgant metams, mano laiko praleidimo būdai keitėsi, bet man patinka manyti, jog šie nauji būdai man padės vieną dieną tapti geresniu žmogumi, koku tapo Dvaitas. Silpnumo akimirkomis visada pagaunu save svarstant, kaip būtų pasielgęs Dvaitas.

„Atmink“, - jis būtų pasaęs, - „sistema gali tave nugalėti tik jei pats jai leisi. Susitaikyk su savo Dievu, kas jis bebūtų, pradėk gyventi kaip galėdamas geriau ir vertin gyvenimą.“ Po to jis tęstų: „Jaunėli, nežinau, kodėl tu čia, bet žinau, kad tau čia – ne vieta...“

II priedas

Nanonas Viljamsas

Kai ateina rytojus

II dalis

„... Tiesą sakant, niekam čia ne vieta; čia, mirtininkų sąrašė. Čia yra žagintojų, žmonių grobikų, plėšikų, vaikų tvirkintojų, kuriems į tave nusispjaut. Tačiau čia yr air rūpestingų bei gailiaširdžių žmonių, padariusių tą patį, bet sugebėjusių pasikeisti; noriu, kad visada tai atsimintum“, - pasakė jis man, likus kelioms savaitėms iki mirties bausmės įvykdymo. “Jei nieko nepriminsi, atmink bent tai. Jei teisi kitus taip, kaip ši sistema nuteisė tave, būsi niekuo ne geresnis nei tie, kurie tave pasmerkė myriop!”. Kai šie žodžiai dabar aidi mano ausyse, svarstau, kodėl taip ilgai nesupratau, ką jis tuėjo galvoje. Žinoma, girdėjau, ką jis kalbėjo ir supratau, tačiau suprasti, ką jis sakė, ir pilnai suvokti

žodžių prašę buvo du visiškai skirtingi dalykai. Tikriausiai tada ir buvau toks jaunėlis, koku jis mane vadindavo, tačiau tiesa, kai pagaliau prisiverti ją suprasti, skaudina.

Žinau, kad įkalinimas tėra viso labo psichologinis kankinimo įrankis, kuriantis įtampą, peraugančią į depresiją, tačiau kažkodėl dvasią ir valią nepasiduoti išsaugo vos keli. Dvaitas tokią dvasią turėjo, nesvarbu, ką padarė ir dėl ko buvo nuteistas myriop, ir ta dvasia jis keitė gyvenimus kirų, kurie tartum gyvi lavonai buvo sistemos kapinyne. „Žinau, kad tai nelengva, jaunėli“ – sakydavo jis. „Bet niekas ir nesakė, kad gyvenimas lengvas. Kiekvieną dieną vertink tiek, kiek ji verta, ir, kol kelio gale matysi šviesą, tegu ji būna tave vedanti stiprybė.“ Tai buvo paskutiniai man pasakyti jo žodžiai, kupini ašarų, kai jis paskutinį kartą atsisveikino. Nedrįstu išsakyti, ką man tai reiškia, nes jaučiu, jg jis tai pasakė tam, kad turėčiau stiprybės, palaikysiančios mane tuos praėjusius ir turbūt ateisiančius metus. Niekada neatsižadėjau savo principų ir dalykų, kuriuos vertinu labiau už viską gyvenime, pavyzdžiui, savo šeimos, tad greičiausiai rytojus, kai jis ateina, iš tiesų yra meilė, ir vieną dieną bus žingsniai pro dangaus vartus“.

Nanonas Vijamsas Teksaso valstijos buvo nuteistas mirti būdamas septyniolikos už nusikaltimą, už kurį baudžiama mirties bausme. Jis kaltinimus neigia, o bausmės įvykdymo laukia jau pastaruosius devynerius metus. Šaltinis: www.ccadp.org

Laikraščio iškarpa

Hantsvilis, 1997 m. spalio 2 d.

Už San Antonio miestelio verslininko Vernono Hanano nužudymą nuteistam 41 m. amžiaus plėšikui Dvaitui Adanandusui trečiadienį vakare įvykdyta mirties bausmė sušaudant. Prieš 9 metus nuteistasis šūviu į krūtinę atėmė gyvybę apiplėšti banką jam bandžiusiam sutrukdyti verslininkui. San Antonio banko šiauriniame fojė parkritęs V.Hananas iš karto mirė.

Į lietuvių kalbą išverstos ištraukos iš laiškų pasiskolintos iš „Compass“ žmogaus teisy metodologijos.

Metodas	„Kritinė karaokė“
Tikslai	- skatinti socialinės kritikos įgūdžius - ugdyti gebėjimą atpažinti socialinių stereotipų konstravimą populiariojoje kultūroje - lavinti kūrybišką reakciją į represyvių stereotipų, lyčių ar kitų socialinių vaidmenų reprodukciją
Susijusios žmogaus teisės	Lygios vyrų ir moterų galimybės, nediskriminavimo principai
Trukmė	60 min.
Priemonės	Kompiuteris, projektorius, kolonėlės, mikrofonas
Pasiruošimas	Galima pasiūlyti dalyviams konkrečių dainų tekstų – kad mažiau laiko užimtų jų rinkimasis. Metodas ypač tinka taikyti po suvokimą apie lyčių vaidmenis gilinančių metodų.
Eiga	Bendraamžių švietėjas aiškina savo grupei, kad viena iš labiausiai lyčių stereotipus stiprinančių ir užkonservuojančių komunikacijos medijomis rūšių yra komercinė populiarioji kultūra. Ypač daug stereotipizavimo, moterų ir vyrų spaudos, diskriminacijos apraiškų galima rasti populiarių dainų tekstuose. Dalyviai suskirstomi grupelėmis. Jų užduotis – pasirinkti diskriminaciją, sudaiktinimą, stereotipus bei išankstines nuostatas atspindinčią populiarios dainos tekstą ir jį perrašyti taip, kad jis būtų patrauklus – ne mažiau, nei originalioji versija. Perrašius dainos tekstą, reikėtų susirasti dainos karaokė versiją (pavyzdžiui, Youtube socialiniame tinkle). Tuomet dainą perdainuoti naudojant naują - savo sukurtą - tekstą. Galimos perrašyti/perdainuoti dainos: One more time, Britney Spears https://www.youtube.com/watch?v=OBq3Cjpt2YM Tai uždaryk mane, tėveli. Aleksandras Makejevas https://www.youtube.com/watch?v=ZdeeNPEs51s Barbie Girl, Aqua https://www.youtube.com/watch?v=v35fWf1CWFQ God Made Girls, Raelynn

<https://www.youtube.com/watch?v=80uEOHRYHI4>

Lietuvių liaudies daina „Ant kalno mūrai“
ir kt.

Apibendrinimas	Diskusijai tinkantys klausimai: 1. Kaip pasirinkote perrašytiną tekstą? Kodėl būtent šį? 2. Ką konkrečiai keitėte ir kodėl? 3. Kuo naujas tekstas dabar kitoks? Koks dabar jo poveikis
Pasiūlymai tęsinui, papildoma medžiaga	Turint daugiau laiko, galima prašyti bendraamžių pačių surasti dainas, kurias tiktų perrašyti.
Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams	Vietoje populiariosios komercijos, galima organizuoti perrašomų lietuvių liaudies dainų popietę – tuomet grupės turėtų perrašyti ir perdainuoti liaudies dainas. Šis metodas tinkamas ir jungiant su smurto artimoje aplinkoje tematika – liaudies dainose nemažai smurto apraiškų, jo normalizavimo.

*Sunkumas – 3

Metodas	„Žurnalistika ir vanilė“
Tikslai	- suteikti įgūdžių atpažinti žiniasklaidoje publikuojamo turinio kilmę - ugdyti pastabumą teksto detalėms, padedančioms priskirti tekstą atitinkamam žiniasklaidos turinio tipui
Susijusios žmogaus teisės	Teisė į informaciją
Trukmė	60 min.
Priemonės	Atvejų pavyzdžiai, lenta, rašymo priemonės
Pasiruošimas	Reikėtų atspausdinti užsiėmimų metu nagrinėjamus atvejus – žurnalistinius tekstus.
Eiga	Bendraamžių švietėjas pradeda nuo teorijos išdėstymo: <i>Šiandienos skaitmeninės žiniasklaidos erdvėje auditoriją pasiekia į žurnalistinius tekstus labai panašūs, tačiau nežurnalistiniai produktai. Nuo žurnalistinių juos skiria jų sukūrimo motyvai.</i> <i>Žurnalistikos tikslas, sukūrimo motyvas – INFORMUOTI auditoriją</i> <i>Ryšų su visuomene, pranešimų spaudai tikslas – SUFORMUOTI auditorijos nuomonę</i>

Turinio rinkodaros tekstų tikslas – PARDUOTI konkretų produktą, paslaugą auditorijai, kurios dėmesio siekiama

Kodėl metodas vadinasi žurnalistika ir VANILĖ? VANILĖ yra universalus prieskonis, kuris dedamas į daugelį konditerijos gaminių ir yra vienas iš universaliausių prieskonių, nes mėgiamas daugelio. VANILINIAI tekstai būna sukuriami taip, kad būtų panašūs į žurnalistinius (tariamai patenkintų būtiną poreikį ar turėtų naudos pojūtį), bet ir turėtų pramoginio užtaiso, padėtų atsipalaiduoti. VANILINIAI tekstai taip pat labai mėgiami komercializuotos interneto žiniasklaidos – už jų atsiradimą interneto dienraščiuose sumka užsakovas, be to, būdami integralia žiniasklaidos verslo dalimi, jie generuoja paspaudimų ir ilgina skaitant tekstus praleistą laiką, kas labai svarbu pademonstruoti reklamos užsakovams, sprendžiantiems, ar verta užsakyti tam tikroje žiniasklaidos priemonėje reklamą.

Bendraamžių švietėjas tuomet pakviečia:

Norėčiau Jums pademonstruoti keletą pavyzdžių. Jūsų užduotis – dirbant grupėse po du perkaityti tekstus ir pasakyti, kuris jų yra žurnalistinis, kuris – turinio rinkodaros, o kuris – ryšių su visuomene produktas bei paaiškinti, kodėl taip manote.

Išdalijus tekstus, skiriama 20-30 min. jų skaitymui ir diskusijai grupėse apie tekstų kilmę.

Apibendrinimas Apibendrinant bendraamžių švietėjas lentoje nupiešia dviejų grafų lentelę. Vienoje – teksto žurnalistiniai požymiai, kitoje – komercinio/tikslingai formuojančio nuomonę teksto požymiai.

Atvejis Nr. 1 Tekstas Apdovanoti geriausieji Kauno regione

(ryšių su visuomene tekstas)

<http://www.15min.lt/verslas/naujiena/geronomika/apdovanoti-geriausieji-kauno-regione-129-473258>

Panašumas į žurnalistinį: pateiktas kaip bet kuris kitas žurnalistinis tekstas interneto dienraštyje 15min.lt (tas pats šriftas, išskirtos citatos), nurodyta redakcija kaip šaltinis

Panašumas į nuomonę formuojantį tekstą: tai platesnės kampanijos dalis, nes 15min.lt publikuoja ir daugiau analogiškų tekstų iš skirtingų miestų, menka

naujienos vertė, „Geronomika“ rubrikoje spausdinami suinteresuotų asmenų užsakyti tekstai, nuotraukose išryškinamas renginio ir teksto užsakovo logotipas, užsakovai minimi pirmajame sakinyje teksto įžangoje. Nuotraukos yra vienas iš pagrindinių požymių – jos nedokumentinės, nežurnalistinės. Tekstu nesiekama nieko parduoti – suformuoti įspūdį, kad Ūkio ministeriją ir ES struktūriniai fondai skiria daug dėmesio verslumo skatinimui.

Atvejis Nr. 2 Tekstas Darbo partija: LRTK politikavimas prieš pat rinkimus – bando drausti Darbo partijos reklama

(ryšių su visuomene produktas)

<http://sc.bns.lt/view/item/210745>

Panašumas į žurnalistinį: Pavadinime išryškinamas konfliktas, tekstas parašytas trumpai ir aiškiai, rašoma apie politikos aktualijas, tekstas paskelbtas naujienų agentūros BNS tinklapyje.

Panašumas į nuomonę formuojantį tekstą: pateikta tik viena, Darbo partijai palanki nuomonė, tekste nurodomos ir Darbo partijos reklamos, Darbo partijos pavadinimas minimas matomiausiose, labiausiai dėmesį atkreipiančiose teksto vietose, tekstas paskelbtas BNS spaudos centre – tai vieta skelbti pranešimus spaudai, nurodytas pranešimo spaudai autorius, paskelbęs tekstą.

Atvejis Nr. 3. Investicijų į ekoinovacijas svarba ateityje tik augs

(ryšių su visuomene produktas)

<http://www.15min.lt/verslas/naujiena/geronomika/investiciju-i-ekoinovacijas-svarba-ateityje-tik-augs-129-549341>

Panašumas į žurnalistinį: pateiktas kaip bet kuris kitas žurnalistinis tekstas interneto dienraštyje 15min.lt (tas pats šriftas, išskirtos citatos), nuotrauka neutrali, nevaizduojanti užsakovo logotipo.

Panašumas į ryšių su visuomene tekstą: prie šaltinio nurodyta, kad tai – projekto partnerio remiamas turinys; apačioje yra užsakovo logotipai; teksto tikslas – sukelti lūkesčius, paskatinti verslą galvoti apie projektus, susijusius su ekoinovacijomis – ką fondai ir Ūkio ministerija ketina ateityje remti.

Atvejis Nr. 4 Patarė, kaip lengvai įsirengti puikią poilsio zoną kieme

(turinio rinkodara)

<http://www.delfi.lt/projektai/archive/patare-kaip-lengvai-isirengti-puikia-poilsio->

zona-kieme.d?id=67919674

Panašumas į žurnalistinį: nurodyta autorė, pridėta žiniasklaidos priemonė; tekstas niekaip nepažymėtas, pateiktas tuo pačiu šriftu ir ta pačia stilistika kaip bet kuris kitas nepriklausomas žurnalistinis tekstas.

Panašumas į turinio rinkodaros tekstą: parašyta iš vieno šaltinio, kuris tuo pat metu yra ir užsakovas, yra priskirtas rubrikai „Projektai“, tekste aptariamas konkretus produktas, kuriamas jo poreikis kalbant apie naudą.

Atvejis Nr. 5 LRTK: prieš pabėgėlius nukreiptos Darbo partijos reklamos kursto neapykanta

(žurnalistinis tekstas)

<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lietuvos-radijo-ir-televizijos-komisija-pries-pabegelius-nukreiptos-darbo-partijos-reklamos-kursto-neapykanta-56-690009>

Panašumas į žurnalistinį: atskleista/cituojama keletas konflikto pusių, nedemonstuojamas šališkumas, nurodyta autorė – 15min žurnalistė, skelbimo rubrika – naujienos, kalbama apie aktualijas.

Panašumas į ryšių su visuomene tekstą: antraštė atskleidžia tik vienos pusės poziciją, minima LRTK.

Pasiūlymai tęsinui, papildoma medžiaga Tarp tekstų pavyzdžių galima pridėti reklamą iš reklamų skydelių, kuri pateikta siekiant sukelti vizualinį panašumą į nepriklausomą žiniasklaidos naujieną.

Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams Tinka parinkti kitų pavyzdžių, nei duotieji, tačiau svarbu atminti, kad pavyzdžių parinkimas reikalauja specifinio išmanymo ir praktikos – ne visa žurnalistika yra užsakyta ir ne viskas, kas panašu į žurnalistinį kūrinį yra . Priešingai diskusija gali pakrypti netinkama linkme.

*Sunkumas – 2

Metodas „Produkto įterpimas“

Tikslai

- suteikti žinių apie tai, kaip socialiniai tinklai išnaudojami paslėptai produktų ir prekių reklamai
- ugdyti pastabumą socialinių tinklų turiniui, kritinį mąstymą prekių ženklų rekomendacijų atžvilgiu
- supažindinti su paslėpto reklamavimo technika – produkto įterpimu (angl. product placement)

Susijusios žmogaus teisės	Teisė į informaciją
Trukmė	30 - 35 min.
Priemonės	Gudrieji mobilieji telefonai su fotoaparatais, interneto ryšys, projektorius, lenta, pasirinktas prekės ženklas ar produktas su prekės ženklu (pvz., arbatos pakelis ar panašiai);
Pasiruošimas	Bendraamžių švietėjas galėtų paruošti pademonstruoti keletą socialinių tinklų reklamų pavyzdžių (pora pateikiama priede po pratimu, daugiau galima surasti populiarių veikėjų socialinių tinklų paskyroje). Tiktų, jei bendraamžių švietėjas sukurtų FB grupę (arba Snapchat susirašinėjimą) sukurtoms socialinių tinklų reklamoms paskelbti.
Eiga	Bendraamžių švietėjas paaiškina, kad garsių ar daug sekėjų turinčių asmenybių socialinių tinklų paskyroje karts nuo karto skelbiama slepiama reklama. Pats socialinio tinklo paskyros autorius pagal išankstinį susitarimą, apie kurį jo socialinio tinklo sekėjas gali tik nutuokti, imasi reklamuoti prekės ženklą ar produktą. Dažnai reklamuojama siekiant prekės ženklą pavaizduoti kuo labiau kasdienėje situacijoje, nepabrėžiant, kad rekomendacija jį naudoti yra reklama, apeliuojant į turimą patirtį, galėjimą garantuoti produkto kokybę, naudą ar nekenksmingumą ir panašiai. Dažniausiai tokios reklamos pateikiamos nuotraukomis – populiarios Facebook'e ir Instagram. Pavyzdžiui, daug cukraus turintį gėrimą reklamuoja liekni ir sportiški žmonės, turintys gražią figūrą (pvz., Monika Šalčiūtė) – tuo stengiantis nukreipti dėmesį nuo galimo neigiamo poveikio. Ši technika vadinama „produkto įterpimu“ (angl. product placement) ir ji naudojama daug kur – pradedant filmais, populiariomis knygomis, žurnalais, televizijos laidomis, baigiant socialiniais tinklais. Nepriklausomi žurnalistai ir principinga žiniasklaida nenaudos savo kūrinuose produkto įterpimo technikos dėl to, kad ja siekiama manipuliuoti skaitytoju. Kaip socialinių tinklų įžymybės stengiasi sudominti sekėjus? Pirmiausia svarbu, kad reklama būtų daugiau apie patį socialinės paskyros savininką, jo pojūčius, išgyvenimus, norus, svajones ir patirtį, kuriomis ji(s) dalijasi su savo sekėjais, ne tiek patį reklamuojamą produktą. Gerą nuotrauką lydi trumpas prierasas,

paiškinantis nuotraukos prasmę ir lengviau reklamą socialiniame tinkle pastebėti padedančiosios žymos (angl. hashtags)

Niekas taip gerai nepadedą suprasti technikos kaip bandymas ją pritaikyti – tad bendraamžių švietėjas paskirsto dalyvius į grupes po 2-3 žmones ir skiria užduotį sukurti kuo labiau paslėptą reklamą socialiniam tinklui. Tinkamu prekės ženklu galima parinkti bet ką iš aplinkos – telefono prekės ženklą, arbatos prekės ženklą ir panašiai. Svarbu, kad nuotraukoje būtų naudojamas pats prekės ženklas. Po nuotrauka – pagalus prierasas ir 2-3 žymos.

Atlikus užduotį, nuotraukos keliamos į FB grupę (Snapchat susirašinėjimą) aptarimui.

- Apibendrinimas** Kūrybinėms grupelėms pristatant darbo rezultatą, bendraamžių švietėjas moderuoja diskusiją užduodamas tokius klausimus:
- Ką stengėtės pabrėžti šioje nuotraukoje? Kodėl?
  - Kaip, manytumėte, tai turėtų paveikti jūsų socialinio tinklo paskyros sekėjus? Kodėl?
  - Ar kuriant tokius reklaminius produktus galima būtų išvengti manipuliacijos savo sekėjais? Kaip?

*Sunkumas – 3

Metodas "Propagandos technikos"
Tikslai Supažindinti su propagandos technikomis, kas leistų vėliau jas identifikuoti.

Parodyti, koku būdu gali būti formuojamas propagandinis naratyvas.

Pademonstruoti manipuliacijos technikas, taikomas propagandoje.

Susijusios žmogaus teisės Teisė į informaciją

Trukmė 60 min

Priemonės Kompiuteris, projektorius

Pasiruošimas Bendraamžių švietėjui reikėtų paruošti prezentaciją, kurioje teoriškai būtų pristatomos esminės propagandos technikos:

„Etikečių klijavimas“ (angl. name calling): prieš oponentus griebiamasi sarkazmo, jie pašiepiami, tam panaudojant neigiamus simbolius ar lengvai įsimenamus vaizdinius. Pvz., valstybinė Rusijos žiniasklaida Baltijos šalims apibūdinti dažnai naudoja etiketę „pikti Baltijos nykštukai“.

„Blizgantys apibendrinimai“ (angl. glittering generality): individams arba jų veiksams pritaikomos bendro pobūdžio tezės, neparemtos įrodymais ir racionaliais argumentais. Pvz., ne visi musulmonai teroristai, bet visi teroristai – musulmonai.

„Manipuliavimas asociacijomis“ (angl. transfer): neargumentuojant sulyginami teigiami arba neigiami reiškiniai ar savybės. Pvz., rusų tautinė mažuma – nostalgiški sovietmečiui, nelojalūs; kairieji – prorusiški.

„Ekspertų rekomendacijos“ (angl. testimonial): įspūdžiui sustiprinti naudojama nuoroda į autoritetą, remiamasi tikru ar tariamu „ekspertu“. Pvz., „Ekspertų teigimu, <...>“.

„Tautos vardu“ (angl. plain folks): save stengiamasi pavaizduoti esant paprastą tautos atstovą, tokį, kaip visi, o įvykį pateikti kaip visos tautos siekiamybę.

„Vagono prikabinimas“ (angl. bang wagon): apeliuojama į žmonių norą elgtis kaip visi, sekti mada. Pvz., „Lietuva užia: plinta mokėjimų kortelės, kurios sukels bankinę revoliuciją“.

Šaltinis: *Technikų pavadinimų vertimas ir aprašymas pateikiamas pagal N. Maliukevičiaus monografijoje „Rusijos informacijos geopolitikos potencialas ir sklaida Lietuvoje“ pateiktą informaciją.*

Eiga Mokymų dalyviai padalinami į grupes (po 3-5 žmonės grupėje) Kiekvienai grupei pateikiama po vieną, visiems gerai žinomą pasaką (pvz., „Pelenė“, „Batuotas katinas“ ir pan.). Grupėms pateikiamas uždavinys: panaudojant propagandines technikas, tačiau nekeičiant pasakų siužeto, perkurti pasakas taip, kad neigiami veikėjai būtų pavaizduoti teigiamai, o teigiami – neigiamai. Naudojant propagandines technikas, neigiami veikėjai gali būti išaukštinami (pvz., pamotė „Pelenėje“ vaizduojama kaip rūpestingas žmogus, jos griežtumas pateikiamas kaip dorybė), o teigiami veikėjai juodinami (pvz., Pelenė – nepaklusni (išsiruošė į balių, nors jai buvo uždrausta), maištaujanti paauglė ir pan). Po grupinio darbo (15-20 min.) kiekviena grupė pateikia savo sukurtą/perdarytą pasakojimą.

Po pristatymo numatomas pateiktų pasakojimų aptarimas.

Apibendrinimas Apibendrinant galima diskutuoti šiuos klausimus:

1. Kaip propaganda geba perkurti realybę?
2. Kaip propagandoje sąveikauja tiesos ir melo elementai?
3. Su kokiais kitais reiškiniais yra susijusi propaganda (šmeižtas, sąmokslas, teorijos ir pan.)?

teorijos ir pan.)?

4. Kaip propaganda keičia pasaulio suvokimą?

Pasiūlymai tęsiniui, papildoma medžiaga	Tokiu būdu gali būti perkuriamos ne tik pasakos, bet ir bet kuris populiarus pasakojimas.
Kitos pritaikymo galimybės bendraamžių švietėjams	Galima bandyti analizuoti realius, įrodytus propagandos panaudojimo atvejus, atskleidžiant propagandines technikas.

*Sunkumas – 3

Metodas	„Ar tai tiesa?“
Tikslai	Įsisavinti informacinio raštingumo esmę, prasmę ir vertę Mokytis – prieš priimant sprendimus - įvertinti informacijos patikimumą Susipažinti su klaidinančios reklamos sąvoka ir samprata Suprasti komunikacijos reklamoje ir žurnalistikoje skirtumus
Susijusios žmogaus teisės	Teisė į objektyvią ir teisingą informaciją
Trukmė	35-40 min.
Priemonės	Interneto ryšys, kompiuteriai arba gudrieji telefonai
Pasiruošimas	Išspausdinti keletą reklamos pavyzdžių, kurie bus reikalingi kaip dalomoji medžiaga

Šaltinis – žurnalas „Laima“

Eiga Paprašykite visų bendraamžių perskaityti pastraipą „Imperatoriškoji germanio lazdelė“.

Pristatykite, kad tai – reklama, pateikta populiariame moterims skirtame žurnale „Laima“. Už reklamos turinį pačios redakcijos neatsako, todėl reikėtų žinoti, kad žurnalistai šios informacijos netikrina. Informacijos pertekliaus amžiuje ir skaitytojai ne visada turi laiko patikrinti informaciją, todėl kartais apsigauja priimdami sprendimus, remdamiesi tik neetiškų pardavėjų pateikiamais melagingais duomenimis.

Klaidingos reklamos kontrolę Lietuvoje atlieka Konkurencijos taryba. Tačiau iki kol užsakovui skiriama bauda, gali būti parduota daugybė produktų, todėl vartotojams reikėtų būti budriems.

Klaidinanti reklama – tai reklama, kurioje pateikiama melaginga ar neteisinga informacija, neatskleidžiama esminė informacija, kuri reikalinga vartotojui tam, kad jis galėtų priimti informacija paremtą sprendimą.

Po to bendraamžius pakvieskite – naudojantis internetu, kitomis ryšio priemonėmis - patikrinti šiame tekste pateiktą informaciją. Naudokite skirtingas paieškos sistemas, išverskite pavadinimus į užsienio kalbas, įvertinkite rastų informacijos šaltinių patikimumą.

- Apibendrinimas**
- 1) Kokią informaciją radote apie germanį?
  - 2) Ką sužinojote apie Japonų mokslininką Saburo Ishiguro?
  - 3) Kas yra Nobelio premija? Kas ją teikia?
  - 4) Ar CANET yra gavusi Nobelio premiją?
  - 5) Kokiuose informacijos šaltiniuose radote germanio imperatoriškosios lazdelės paminėjimą?
  - 6) Kaip galėtumėte įvertinti šių informacijos šaltinių patikimumą?
  - 7) Ką reikėtų vartotojams daryti susidūrus su klaidinančios reklamos atvejais?
- Galima aptarti propagandos technikų naudojimą tekste.
- Tiktų paieškoti daugiau klaidinančios reklamos pavyzdžių.

*Sunkumas – 3

Metodas	“Medijų raštingumas”
Tikslai	Suprasti bei gebėti paaiškinti pagrindinių medijų raštingumo žodžių apibrėžimus bei reikšmes
Trukmė	30 min.
Priemonės	Atspausdinti bei sukarpyti žemiau duotų žodžių apibrėžimai
Eiga	<p>1 dalis: Dalyviai suskirstomi į mažesnes grupes ir jiems duodami sąvokų pavadinimai. Dalyvių paprašoma ant didelių lapų, pagal duotą pavadinimą, parašyti aprašymą.</p> <p>2 dalis: Dalyviams duodami sukarpyti dalimis (po mažiau nei sakinių, kelis žodžius) apibrėžimai prieš tai duotų pavadinimų. Jų paprašoma sudėti apibrėžimus kaip jiems atrodo teisingiausiai ir kartu priskirti pavadinimą iš duotųjų žodžių. Jei grupelių yra daugiau, tuomet galima joms duoti skirtingus žodžius, po kurių gali sekti pristatymai.</p> <p><u>Apgaulė</u> (Hoax): veiksmai, elgesys ar žodžiai, kuriais sąmoningai norima suklaidinti, klasta atimti, išvilioti.</p> <p><u>Suvokimas</u> (perception): informacijos apdorojimas, interpretavimas, at(si) rinkimas bei organizavimas.</p> <p><u>Medija/-os</u>: komunikacijos priemonė/-ės, perduodanti/-ios informaciją.</p> <p><u>Propaganda</u>: tai bendravimo forma, kurios tikslas, pateikiant šališkus argumentus, daryti įtaką bendruomenės požiūriui arba pozicijai.</p> <p><u>Manipuliacija</u>: slaptai išnaudojamos kokios nors aplinkybės, norint ką nors valdyti be jo sutikimo siekiant sau naudos; užsiiminėjimas machinacijomis, sukčiavimu.</p> <p><u>Netikros žinios</u>: bandymas kontroliuoti visuomenės mintis, pasitelkiant suklastotas istorijas, naujienas.</p> <p><u>Tikros žinios</u> (Serious news): naujienos, paremtos objektyviais bei patikimais šaltiniais.</p> <p><u>Gavėjas</u>: vartojantis ar kitaip priimančias informaciją.</p> <p><u>Siuntėjas</u> pristatantis informaciją ar kokį kitą šaltinį.</p> <p><u>Gamintojas</u>: kuriantis įvairius informacijos šaltinius.</p> <p>Po to, kai dalyviai atlieka užduotį, galima jų paprašyti padaryti apibrėžimų pristatymus vieni kitiems ir kartu papildyti duotuosius apibrėžimus randant jiems</p>

pavyzdžių.

Apibendrinimas	Apibendrinimo klausimai: <ul style="list-style-type: none"> • Kurį apibrėžimą buvo rasti sunkiausia? Kodėl? • Kaip dažnai susiduriame kasdienybėje su vienu ar kitu veiksmu? Kokiomis aplinkybėmis? • Kodėl svarbu žinoti duotųjų žodžių apibrėžimus?
-----------------------	--

*Sunkumas – 2

Metodas	“Netikros žinios”
Tikslai	Skatinti kritinį mąstymą tikrinant naujienas/žinias
Trukmė	2 val.
Priemonės	Filmavimo kamera
Eiga	Dalyviai padalinami į mažesnes grupes priklausomai nuo jų turimų skaitmeninių kompetencijų. Pirmoji grupė atsakinga už video kūrimą, scenarijaus rašymą. Antroji grupė – už įvykio moderavimą, koordinavimą. Trečioji grupė - netikrų naujienų aprašymo, apipavidalinimo, aprašymo bei pateikimo vartotojams. Jų užduotis - sukurti apgaulingą/netikrą naujieną (skirtingoms grupėms galima duoti skirtingas temas arba skirtingus būdus, pvz. naudoti skirtingomis jūslėmis). Svarbu, kad visi dalyviai atliktų tyrimą ir internetinėje erdvėje bei rastų netikrums žinioms artimus tikrus faktus, kurie patvirtintų skleidžiamą netikrą naujieną. Po to, kai netikros naujienos/žinios sukuriamos, dalyviai yra išsiunčiami į miestą/vietovę atlikti tyrimo įtraukiant vietinius žmones. Dalyviai turėtų būti skatinami teirautis aplinkinių nuomonės apie įvykį/veiklą, įvykusią prieš vieną ar kelias dienas (netikrą, sukurtą pačių dalyvių, tačiau kalbinami žmonės neturėtų būti apie ją girdėję). Dalyviai gali filmuoti, įrašinėti ir taip su vietiniais aptarti pateikiamas naujienas. Įtikinus dėl naujienų tikrumo, dalyviai turi atskleisti, jog tai netikros žinios, o įvardintas įvykis niekada neįvyko ir pabrėžti kaip svarbu yra visuomet patikrinti naujienas pasitelkiant objektyvius šaltinius.

Apibendrinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Ar lengva sukurti netikras žinias? kodėl? • Kodėl žmonės patiki/nepatiki pateikiama informacija? • Kaip ir kur jūs tikrinte informaciją? • Kodėl svarbu tikrinti informaciją?
-----------------------	---

- Kokios medijos priemonės kuria daugiausia netikros informacijos? Kokias tikslines grupes jos pasiekia?
- Ką reikia daryti norint nepasimesti informacijos sraute?

*Sunkumas – 4

Metodas	“Verk kaip mergaitė”
Tikslai	Įgyti energijos, pasirengti kalbėti apie lyčių stereotipus medijoje
Trukmė	10 - 15 min.
Priemonės	-
Eiga	Paleidžiama muzika. Kol ji groja, dalyviai vaikšto po erdvę, šoka. Sustabdžius muziką, dalyviams pasakomas veiksmas, kurį jie turi interpretuoti bei greitai suvaidinti. Veiksmai: <ul style="list-style-type: none"> • Verkti kaip mergaitė; • Eiti kaip vyras; • Valgyti kaip moteris; • Remontuoti automobilį kaip vyras; • Eiti kaip moteris; • Verkti kaip berniukas; • Gaminti maistą kaip moteris; • Valgyti kaip vyras; • Šokti kaip moteris; • Gerti kaip vyras; • Šokti kaip vyras; • Gaminti maistą kaip vyras; • Gerti kaip moteris; • Bėgti kaip vyras; • Bėgti kaip moteris; • Remontuoti automobilį kaip moteris; • .....

Apibendrinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Ar ir kodėl dalyviai skirtingai darė tuos pačius veiksmus? • Ar dažnai ir kodėl pasakyta/parašyta lytis verčia galvoti stereotipiškai?
-----------------------	--

- Kokius lyčių stereotipus dažniausiai pastebime medijoje/žiniasklaidoje?
- Kaip lyčių stereotipai verčia skaitytojus reaguoti? Kodėl?

*Sunkumas – 1

Metodas	“Kas atrado Ameriką?”
Tikslai	<ul style="list-style-type: none"> • Suprasti, kad visi (ir žurnalistai) turime atitinkamas gyvenimo patirtis, kurios daro įtaką mūsų požiūriams bei realybės suvokimui; • Suvokti, kad skirtingos patirtys daro įtaką atsirenkant bei suprantant informaciją; • Paaiškinti kaip skirtingi mechanizmai gali daryti įtaką medijos turiniui; • Identifikuoti faktorius, kurie daro įtaką žiniasklaidos kuriamoms istorijoms, turiniui
Trukmė	45 min.
Priemonės	Kompiuteris, projektorius, garso kolonėlės, video: “One Word – Episode 25: Christopher Columbus”
Eiga	<p>Pradėkite dalyviams parodydami video apie tai, kaip vietiniai amerikiečiai - indėnai - priima Kristupą Kolumbą bei jo invaziją į Ameriką. Jei video nenorite naudoti dėl galimo kalbos barjero (video anglų kalba), tuomet galite iškart pereiti prie diskusijos.</p> <p>Klausimai diskusijai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kas atrado Ameriką? Ar Amerika buvo atrasta? • Ar kas nors jau gyveno Amerikoje prieš Kolumbui ją atrandant? Jei taip, tuomet kodėl mes kalbame apie jos atradimą? • Ar kas nors dar prieš Kolumbą buvo atvykęs į Ameriką? (Vikingai - Liefas Eriksonas) • Ar kas nors gyveno Amerikoje prieš atplaukiant vikingams? Kas? • Ką jūs mokėtės mokykloje per istorijos pamokas ar kokią informaciją gavote iš medijos šaltinių apie Amerikos atradimą? • Kas toks buvo Kristupas Kolumbas? • Kodėl jis vietinius amerikiečius pavadino indėnais? • Kaip atrodytų žiniasklaidos pranešimas apie Amerikos atradimo jubiliejų, jei pranešimą rašytų europiečių žurnalistai? Kaip atrodytų jei pranešimą

rašytų vietiniai amerikiečiai? Šiai daliai dalyvius galite suskirstyti į mažesnes grupes ir paprašyti jų parašyti trumpus spaudos pranešimus.

Apibendrinimas	Trumpai apibendrinkite apie ką kalbėjote - galios faktorių, kuris daro įtaką mūsų požiūriui į realybę ir kaip tai įtaigu žiniasklaidos kuriamame turinyje. Dalyviai turėtų būti skatinami apmąstyti ir atsakyti kaip galios fenomenas įtakoja jų asmeninį požiūrį apie realybę ir kaip įvairūs faktai atsispindi jų požiūryje bei žiniasklaidos perduodamų žinučių turinyje.
-----------------------	--

*Sunkumas – 2

Metodas	“Lyčių konstravimas medijoje”
Tikslai	<ul style="list-style-type: none"> • Išanalizuoti ir padiskutuoti medijos rolę skatinant lyčių stereotipų sklaidą, moterų bei vyrų roles skirtingose bendruomenėse bei realybėse; • Padiskutuoti apie žiniasklaidos/medijos pateikiamus moterų bei vyrų kūno įvaizdžius.
Trukmė	45 min.
Priemonės	Po vieną konferencinį lapą (FlipChart) grupei, žirklių, klijų, markerių, vyrų bei moterų žurnalų. Visa vaikla labai priklauso nuo pasirinktų žurnalų. Daugiausiai diskusijų kelia žurnalai, kurie skirti būtent moteriškai bei vyriškai auditorijoms - Cosmopolitan, Panelė, Glamour, Moteris, Tik vyrams ir kiti.
Eiga	<p>Pirmiausia dalyviai suskirstomi į moterų bei vyrų grupes. Vienoje grupėje turėtų būti ne daugiau nei 7 dalyviai.</p> <p>Po to dalyvių yra paprašoma sukurti moters bei vyro vaizdinį, naudojant tik skirtingus žurnalus (kuriami koliažo principu). Svarbu dalyviams pabrėžti, jog jie gali naudotis tik žurnaluose pateikiamais įvaizdžiais, užrašais ar nuotraukomis. Jie negali naudotis savo asmeninėmis nuomonėmis ar papildomomis priemonėmis.</p>
Apibendrinimas	<p>Kai koliažai sukurti, dalyvių prašoma pristatyti savo kūrinius ir papasakoti kodėl būtent tokius vaizdinius jie nusprendė panaudoti.</p> <p>Pagrindinis diskusijos bei apibendrinimo tikslas yra paskatinti dalyvius atpažinti medijos siūlomus vyrų bei moterų įvaizdžius ir gebėti juos kritiškai vertinti. Taip pat, atpažinti lyčių stereotipus, kuriuos dažniausiai naudoja medijos priemonės (pvz.: vyras - mačio, moteris - nuolanki).</p>

Galimi apibendrinimo klausimai:

- Ar jūs sutinkate su pateiktais moterų bei vyrų įvaizdžiais? Kodėl?
- Ar save bei savo artimus žmones galite atpažinti iš pateiktų vyrų bei moterų vaizdinių?
- Kaip jums atrodo, kodėl medijoje naudojami būtent tokie įvaizdžiai (nuotraukos, žodžiai)?
- Ką koliažai pasako apie moterų bei vyrų “roles” visuomenėje?

*Sunkumas – 3

Metodas “Medijos/-ų manipuliacija”

- Tikslai**
- Padėti dalyviams suprasti kokius stereotipus medijos priemonės gali kurti įvairiomis temomis ir kaip tai veikia;
  - Suprasti kodėl ir kaip žiniasklaida manipuluoja savo vartotojais;
  - Sukurti rekomendacijas kaip atpažinti ir nepasimesti žiniasklaidos manipuliacijose.

Trukmė 45 min.

Priemonės Popierius užrašams, tušinukai, iš anksto parengti lapeliai su rolėmis bei užduotimi “žurnalistams”

Eiga Dalyviai suskirstomi į dvi grupes - žurnalistus bei interviu davėjus. Kai tai padaroma, abi grupės palydimos į skirtingas erdves.

Kiekvienas interviuojamųjų grupės narys gauna skirtingą rolę - Bankininkas, politikas, migrantas, prostitutė, kt. ir šiek tiek laiko sugalvoti savo rolės istorijai bei į ją įsijausti.

Skirtingas užduotis, kuriomis prašoma atskleisti įvairias pozicijas, gauna ir “žurnalistai” - parodyti, kad interviuojamasis yra korumpuotas, įtikinti, kad interviuojamas yra nekaltas, parodyti, kad interviuojamas yra nusikaltėlis, neturtingas, jam reikia pagalbos ir pan. Žurnalistams duokite šiek tiek laiko parengti interviu strategiją bei klausimus.

Kai abi grupės pasirengusios, tuomet kiekvienas žurnalistas gauna po vieną pašnekovą bei pradeda interviu. Svarbu dalyviams iš anksto pabrėžti, jog jie negali atskleisti savo rolės ar užduoties.

Po atliktų interviu, žurnalistams duodama šiek tiek laiko parengti straipsnelius, kuriuose išryškėtų jų užduotis (pvz.: parodyti pašnekovą kaip nusikaltėlį). Kai viskas atlikta, straipsniai perskaitomi garsiai ir pradedamas aptarimas.

-
- Apibendrinimas**
- Kaip pasidalinote rolėmis/ užduotimis?
  - Ar sunku buvo įsijausti į rolę? Kodėl? (pašnekovams)
  - Ar sunku buvo manipuluoti pašnekovų situacijomis, informacija, jausmais? Kodėl?
  - Kaip jautėtės išgirdę aprašytą savo istoriją? Kodėl? (pašnekovams)
  - Kaip dažnai ir kokioje spaudoje susiduriate su istorijomis, kurios iš pirmo žvilgsnio neatrodo objektyvios?
  - Kaip ir kur geriausiai patikrinti informaciją ir įsitikinti istorijos tikrumu?

*Sunkumas – 4

Metodas “Internetinės patyčios”

- Tikslai**
- Suprasti skirtingas internetinių patyčių formas bei ryšį tarp internetinių bei realių patyčių;
  - Identifikuoti galimus veiksmus, nukreiptus prieš internetines patyčias
  - Parodyti kaip svarbu kreiptis ir pranešti apie internetines bei realias patyčias

---

Trukmė 45 min.

Priemonės Prieš pradėdant paruošti keturis skirtingus ženklus: 1. Nieko 2. Reaguoti 3. Pranešti 4. Kita. Visus keturis ženklus pakabinti skirtinguose kambario kampuose.

Eiga Padėkite veiklą paklausdami dalyvių ką jie žino apie patyčias apskritai, kaip patyčios sklinda, jų būdai ir apskritai, kodėl žmonės tyčiojasi iš vienas kito. Tuomet parodykite dalyviams skirtingus ženklus kambario kampuose ir pasakykite, kad skaitysite skirtingas situacijas, o dalyviai, pagalvoję kaip elgtųsi, turėtų atsistoti atitinkamame kambario kampe. Po kiekvienos istorijos, kuomet dalyviai išsirenka jiems artimiausią ženklą, perklauskite kelių iš jų kodėl pasirinko atsistoti ten kur stovi, kaip reaguotų, į ką kreiptųsi, kodėl nereaguotų.

Istorijos:

1. Jūs gavote kelis užgaulius internetinius laiškus bei žinutes iš adresanto ar numerio, kurio neatpažįstate. Kai kurios žinučių yra gąsdinančios. Panašu, kad siuntėjas jus pažįsta. Ką darysite?
2. Keli moksleiviai iš jūsų mokyklos pagedavo kelias jūsų foto nuotraukas ir patalpino jas internetinėje erdvėje su nešvankiais komentarais. Manote, kad žinote kas taip pasielgė. Ką darysite?
3. Berniukas iš kitos šalies atvyko mokytis į jūsų klasę. Jūsų draugai juokiasi iš atvykelio ir dalinasi rasistiniais komentarais internetinėje erdvėje. Jūsų draugai vis prašo pasidalinti jų komentarais su kitais. Ką darysite?
4. Dalis klasiokų pradėjo skleisti apie jus neteisingą informaciją socialinėje medijoje. Kiti moksleiviai, pamatę žinutes, pradėjo jūsų vengti ir nebekalbėti. Net jūsų draugai ėmė manyti, kad skleidžiama informacija gali būti tikra. Ką darysite?
5. Mokytojas pasakė, kad kad keli moksleiviai kenčia nuo baisių patyčių, o vienas jų net buvo užpultas pakeliui namo. Jis prašo visų, kurie ką nors žino, pasidalinti informacija. Jūs manote, jog žinote kas tyčiojasi, tačiau bijote prasiųti, nes pats gavote nemažai įžeidžiančių žinučių, kuriose įspėjama nieko nesakyti. Ką darysite?
6. Žaidimų aikštelėje pamatote verkiantį vaiką. Jūs žinote, kad kiti vaikai tyčiojasi iš mergaitės, nes ji turi mokymosi sunkumų, vadina ją visokiais negražiais žodžiais. Jūsų draugai tyčiojasi labiausiai ir dažnai juokiasi iš mergaitės kai esate drauge. Ką darysite?

Apibendrinimas

- Į kurias istorijas buvo sunkiausia reaguoti? Kodėl?
- Ar manote, kad visos istorijos buvo susijusios tik su patyčiomis?
- Ar kada nors asmeniškai susidūrėte su internetinėmis patyčiomis (kaip patyčių objektas, besityčiojantis, stebėtojas)?
- Ar ir kokios sąsajos matomos tarp internetinių ir realių patyčių? Kokie skirtumai?
- Ar ateityje reaguosite skirtingai į patyčias? Kaip ir kodėl?
- Ką kiekvienas galime padaryti prieš internetines patyčias?
- Kas turėtų įsitraukti į kovą prieš internetines patyčias? Kaip jūsų manymų

turėtų reaguoti medija, policija, tėvai, mokytojai, aplinkiniai?

*Sunkumas – 2

Metodas	“Šakutė ir peilis”
Tikslai	<ul style="list-style-type: none"> • Aptarti informacijos tikrinimo būtinybę; • Suvokti, kad palaikymas priklauso nuo dalinimosi ir skaidrumo; • Asmeniškai patirti situaciją, kurios metu dalyvavimas bei supratimas yra suvaržyti tam tikrų veiksmų.
Trukmė	50 min.
Priemonės	Šakutė, peilis, konferenciniai lapai, popierius, markeriai
Eiga	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dalyviai susėda ratu. Vedėjas pasako, kad žaidimo taisyklės bus pasakytos tik vieną kartą, dėl to yra svarbu klausyti labai įdėmiai. Taip pat yra labai svarbu pabrėžti, kad dalyviai koncentruotųsi tie savo jausmais žaidimo metu. Dalyviai turi perduoti šakutę su peiliu - sukryžiuotus arba ne (pasakant ir parodydami) dalyviui, kuris sėdi šalia. Kai tik šakutė su peiliu perduoti ir garsiai pasakyta ar jie sukryžiuoti, ar ne, tuomet žaidimo vedėjas pasako ar dalyvis buvo teisingas. Svarbu nieko daugiau neaiškinti (nesvarbu, ar kyla daugiau klausimų, ar ne). Žaidimo vedėjas pradeda siuntimą. Žaidimo paslaptis yra ne tai, kaip peilis su šakute yra perduodami, bet tai, kokia yra perduodančiojo dalyvio kojų padėtis - sėdi jis sukryžiuotus ar ne. Taigi, peilis su šakute gali būti perduodami visaip. Svarbu yra tai, kad pasakytas žodis atitiktų sėdėtojų kojų poziciją. 2. Po maždaug 10-ies minučių sustabdykite žaidimą. Dažniausiai tiek pakanka didžiąjai daliai dalyvių suprasti paslaptį ir patirti įvairias emocijas. 3. Paklauskite tų, kurie nesuprato žaidimo esmės, kaip jie jaučiasi. Atsakymus užrašykite konferenciniame lape viena spalva. To paties paklauskite ir dalyvių, kurie paslaptį perprato. Jų emocijas ir pasakymus užrašykite tame pačiame lape, tik kita spalva. Taip pat, vieno iš supratusiųjų, paprašykite paaiškinti esmę, kad visi dalyviai žinotų. 4. Paklauskite dalyvių kokias sąsajas bei skirtumus jie mato tarp abiejų grupių patirčių, patirtų emocijų ir medijos pateiktos informacijos (ypač galvojant apie abejotina informaciją).

5. Padalinkite dalyvius į dvi arba daugiau grupių (geriausia jei grupių būtų lyginis skaičius). Kiekviena grupė turėtų aptarti jiems priskirtus klausimus.

A grupė:

- Kai nesuprantu, aš jaučiuosi...
- Į tuos, kurie supranta, kai nesuprantu, aš reaguuju...
- Informaciją tikrinti man dažniausiai trukdo...
- Man padėtų suprasti...

B grupė:

- Kai suprantu, aš jaučiuosi...
- Į tuos, kurie nesupranta, aš reaguuju...
- Informaciją tikrinti ir ją suprasti man dažniausiai padeda...
- Aš galėčiau kitiems padėti suprasti...

Jei yra daugiau nei dvi grupės, tuomet kelios grupės gali dirbti ties tais pačiais klausimais. paprašykite dalyvių visas idėjas fiksuoti į didelį popieriaus lapą, o vėliau visas grupes pristatyti diskusijų rezultatus didelei grupei.

Apibendrinimas	<ul style="list-style-type: none"> Kodėl neatskleidėte esmės iš karto kai tik supratote? (paslaptį supratusiems dalyviams). Kodėl yra svarbu tikrinti informaciją, o ne akiai pasitikėti ja? Kuo pranašesni yra žmonės, kurie tikrina informaciją nei tie, kurie ją tiesiog priima? <p>Svarbu, kad dalyviai suvoktų informacijos tikrinimo, o ne visiškos jos priėmimo svarbą. Dalis refleksijos gali būti skirta apmąstyti informacijos dalinimosi informacija svarbą, faktus bei susitarimus, kurie padeda žmonėms orientuotis informacijos srautuose bei atsirinkti tikrą informaciją.</p>
-----------------------	--

*Sunkumas – 3

Metodas	“Šališkumas ir aš”
Tikslai	<ul style="list-style-type: none"> Suprasti, kas yra ir kaip veikia išankstinė nuomonė; Suprasti ryšį tarp išankstinės nuomonės ir manipuliacijos galimybių;
Trukmė	apie 45 min.
Priemonės	Atspausdintos išankstinių nuomonių veikimo kortelės (po 20 vnt. vienai grupei), konferencinis lapas, markeriai.

Eiga

Pirmiausia bendraamžių švietėjui svarbu paaiškinti, kad remiamasi kognityvinės psichologijos teorija, kuri aiškina kaip yra susijusios žmogaus mintys, emocijos ir elgesys, bei kokią įtaką visi anksčiau išvardinti veiksmai daro jo sprendimams. Padalinkite dalyvius į mažesnes grupeles (daugiausia 5 žmonės vienoje grupelėje). Kiekvienai grupei duokite atspausdintas korteles ir paprašykite dalyvius susipažinti su jų turiniu. Visos 20 nuostatų vienaip ar kitaip veikia su sprendimų darymais, supratimu, pažinimu. Jei dalyvių mažiau, galima diskutuoti visiems kartu. Paprašykite dalyvius padiskutuoti:

- Kokiose situacijose/temose šios nuostatos veikia? Sudarykite temų sąrašus bei priskirkite nuostatas.
- Kas padėtų atmesti nuostatas ir priimti jų neveikiamus sprendimus?
- Ar visuomet išankstinės nuostatos yra neigiamos? Kokiose situacijose yra teigiamos arba gali padėti?
- Kaip išankstinės nuostatos gali padėti manipuluojant mūsų sprendimais, turima informacija, požiūriais?
- Sugalvokite situacijas, kuriose šališkumas gali būti panaudotas neigiamai/teigiamai.

Išankstinės nuostatos/mąstymo efektai:

- Inkaro požiūris (Anchoring bias). Žmonės per daug pasikliauja pačia pirma gauta informacija ir atmeta toliau sekančią. Pvz.: dažnai tas, kuris per aukcioną padaro pirmąjį šaukimą, kitų žmonių akyse yra labiausiai vertas jį laimėti.
- Heuristinis prieinamumas (Availability heuristic). Žmonės labai dažnai pervertina jiems pateiktos informacijos svarbumą. Pvz.: žmogus gali labai ilgai ginčytis, kad rūkymas nėra nesveikas, nes jis pažįsta ką nors, kas rūkė ir gyveno iki 100 metų.
- Pralaidumo efektas (Bandwagon effect). Tikimybė, kad žmogus savo nuomonę formuoja pagal tai, kiek daug žmonių ja taip pat tiki. Juo daugiau žmonių prisijungia prie tikėjimo/netikėjimo, tuo lengviau yra įtikinti. Tai labai galinga grupinio mąstymo forma ir dažnai tai įtakoja didesnių susitikimų neproduktyvumą.
- Aklosios zonos efektas (Blind-spot effect). Nesugebėjimas arba atsisakymas

- pažinti savo nuostatas. Žmonės dažniau yra linkę pamatyti ir atpažinti kitų žmonių išankstines nuostatas nei savo.
5. Pasirinkimo palaikymo požiūris (Choice-Supportive bias). kai žmogus ką nors pasirenka, jis tikisi jausti teigiamai ir patogiai su savo pasirinkimu. Net jei pasirinkimas turi ir neigiamų aspektų. Pvz.: žmogus gerai galvoja apie savo šunį net jei pastarasis kanda visiems aplinkiniams.
  6. Grupavimo iliuzija (Clustering illusion). Tendencija pastebėti įvairius modelius skirtingose veiklose/renginiuose/atvejuose ir juos grupuoti pagal jau turimą patirtį. Taip iš visumos išskiriame elementus. Pvz.: žaidžiant ruletę susidaro įspūdis, kad greičiausiai iškris raudona spalva jei prieš tai buvo kelios raudonos.
  7. Patvirtinimo šališkumas (Confirmation bias). Mes esame linkę labiau klausytis informacijos, kurios atitinka jau mūsų susidarytą ar turimą nuomonę. Dėl to žmonėms yra labai sunku diskutuoti su kitą nuomonę turinčiais asmenimis.
  8. Konservatyvumo šališkumas (Conservatism bias). Veikia tuomet, kai žmonės pirmenybę teikia iš anksčiau turimiems įrodymams, o ne naujai gautiems. Pvz.: žmonės labai lėtai priėmė žinią, kad Žemė yra apvali, nes jiems buvo sunku atmesti anksčiau ilgą laiką vyravusią nuomonę, kad planeta yra plokščia.
  9. Informacijos šališkumas (Information bias). Tendencija ieškoti informacijos, kuomet ji neturi jokios įtakos. Daugiau informacijos ne visuomet reiškia geriau, arba kokybiškiau. Kartais su mažiau informacijos žmonės gali pasidaryti tikslesnes išvadas arba spėjimus.
  10. Stručio efektas (Ostrich effect). Žmogaus sprendimas ignoruoti neigiamą arba pavojingą informaciją "slepiant galvą smėlyje" kaip strutis.
  11. Rezultato šališkumas (Outcome bias). Sprendimo nuvertinimas pagal tai, kokie yra rezultatai neatsižvelgiant į tai, kaip sprendimas buvo priimtas.
  12. Perdėtas pasitikėjimas savimi (Overconfidence). Kai kurie žmonės yra per daug pasitikintys savo gebėjimais ir tai verčia juos kasdien priimti vis didesnes rizikas.
  13. Placebo efektas (Placebo effect). Vyksta kai paprastas tikėjimas, kad daiktas, veiksmas, žmogus - bet koks veiksnys turės tikimąsi efektą. Pvz.:

- medicinoje sergančiam žmogui daktaras išrašo paprastą vitaminą vietoj antibiotikų, o jį suvartojęs ligonis pasijaučia geriau, nes tikėjosi taip pasijusti.
14. Pro - inovatyvusis šališkumas (Pro-innovation bias). Vyksta kuomet naujovių šalininkas yra linkęs pervertinti naujovių poveikį ir atmesti ribotumą.
  15. Naujumo pratęsimas (Recency). Tendencija naujausią gautą informaciją pasverti labiau nei prieš tai turėtą.
  16. Ryškumas (Saliency). Tendencija koncentruotis į aiškiausiai suprantamas funkcijas/bruožus.
  17. Selektyvus suvokimas (Selective perception). Leidimas mūsų lūkesčiams daryti įtaką mūsų požiūriui į pasaulį.
  18. Stereotipizavimas (Stereotyping). Tikėjimasis, kad grupė, žmogus ar koks nors veiksnys atitiks jūsų iš anksto susidarytą nuomonę bei savybes. Tai leidžia mums greitai identifikuoti nepažįstamus dalykus kaip draugiškus arba priešiškus. Deja, žmonės yra linkę šiuo suvokimu piknaudžiauti.
  19. Išgyvenimo šališkumas (Survivorship bias). Klaida, kuri ateina iš žmonių susikoncentravimo tik į išgyvenimo pavyzdžius. Tai verčia klaidingai pamatyti situaciją. Pvz. galvojame, kad būti verslininku yra labai lengva, tačiau taip manome tik dėl to, kad dažniausiai negirdime neigiamų/nesėkmingų istorijų.
  20. Nulio rizikos šališkumas (Zero-risk bias). Sociologai nustatė, kad žmonėms labai patinka užtikrintumas. Taip vyksta net ir tuomet, jei esame visiškai neproduktyvūs. Visiškas rizikos eliminavimas žmogui reiškia saugumą ir žalos nebuvimą.

Apibendrinimas

Visi žmonės naudoja savo išanksto turimas, sudarytas ar įgytas nuostatas. Svarbu yra atpažinti, kada nuostatos peržengia ribas ir nebe padeda, o tik trukdo. Neretai manipuluojant informacija ar siekiant paskleisti propagandą, yra pasitelkiamos būtent vartotojų jau turimos patirtys. Dėl to yra labai svarbu atpažinti vykstančius dalykus, o ne juos iškart atmesti. Kartu su dalyviai pamėginkite atsakyti:

- Kaip kovoti su kiekviena iš aptartų išankstinių nuostatų, kad ji nedarytų neigiamo poveikio? (Šią dalį užrašykite ant didelio konferencinio lapo ir naudokite kaip rekomendacijas)

*Sunkumas – 3

Metodas	„Laiškas“
Tikslai	Suprasti paslapčių svarbą ir išsiaiškinti, kas atsitinka, kaip jas sužino kiti žmonės.
Trukmė	Apie 90 minučių.
Priemonės	A4 popieriaus lapai. Jei yra galimybė ir vokai.
Eiga	Įžanga: kiekvienas žmogus turi paslapčių. Jis jas saugo ir mažai su kuo dalinasi. O jei ir pasidalina, tikisi, kad tai ir išliks tarp jo ir kito žmogaus. Deja kuo toliau, tuo daugiau galime rasti medijose medžiagos, kurios gėdina ar žemina kitą žmogų. Ar net gi kitų žmonių paslapčių paviešinimo. Taip yra pažeidžiamas žmogaus privatumas ir jo orumas. Kiekvienas dalyvis gauna popieriaus lapą. Duodama užduotis užrašyti savo paslaptį. Iškart pranešama, kad tai yra sau, niekam kitam. Duodamas laikas atlikti šiai užduočiai. Tuomet popieriaus lapas sulankstomas (jei yra vokai, įdėti į juos). Tuomet pasidedama po užpakaliu. Klausama, kaip jaučiamasi, kai paslaptis yra saugiai padėta. Tuomet prašoma atsistoti, bet popieriaus lapus palikti kur gulėję. Vėl klausama, kaip jaučiamasi kai paslaptis šiek tiek toliau. Tuomet paprašoma nueiti į kito dalyvio vietą paliekant lapą ten, kur jis yra. Vėl paklausama, kaip jaučiamasi dėl savos paslapties tame popieriaus lape. Tuomet liepiama atsistoti ant to popieriaus, prie kurio stovima. Vėl klausama, kaip jaučiamasi. Tuomet prašoma ištraukti kito žmogaus popieriaus lapą iš po užpakalio. Vėl paklausama, kaip jaučiamasi. Tuomet prašoma grįžti prie savo popieriaus lapo. Galima pasiūlyti pasidalinti savo paslaptimi su kitais. Bet neprimygtinai. Paliekant laisvės individualiam sprendimui.

Apibendrinimas	<p>Klausimai apibendrinimui:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kaip jautėtės, kai jūsų paslaptis buvo užrašyta ant popieriaus lapo? 2. Ar buvo labai sunku pasitikėti kitu žmogumi, laikančiu jūsų popieriaus lapelį? 3. Ar norėjosi pačiam perskaityti kito žmogaus lapelį? 4. Kaip jaučiatės pasidaliję savo paslaptimi? 5. Kaip jaučiatės išgirdę kitų žmonių paslaptis? <p>Dažnai girdime kitų žmonių paslaptis, bet ne visada gebame jas įvertinti. Ne visuomet suprantame, kaip žmogui sunku jas pasakyti, kiek daug tenka perlipti vidinių barjerų, kad pasidalinti paslaptimi. Jei žmogus jau patikėjo jums savo paslaptį, saugokite ją, ir branginkite pasitikėjimą. Ne visuomet paslapčių</p>
-----------------------	--

turėjimas atneša gerus dalykus. Kartais pasidalinti yra daug lengviau negu nešiotis kartu su savimi, nes tai gali tempti žemyn. Šioje vietoje visos medijos dažnai gali pakišti koją, nes galime pastebėti, kaip viešai yra paskelbiamos kitų žmonių intymios paslaptys siekiant pažeminti žmogų. Dažnai tai yra naudojama facebook'e kai yra viešinamos žmonių nuotraukos ar vaizdo įrašai, kuriuose žmogus atlieka tam tikrus veiksmus, kurių jis nenori, kad kiti pamatytų.

Labai svarbu, kad grupė suprastų, jog paslaptys net ir pačios menkiausios ir mažiausios yra žmogaus privatus dalykas. Jei jis pasidalina su kitu asmeniu, jis tikisi, kad tos paslaptys ir liks su kitu žmogumi. Galbūt grupė turi pavyzdžių iš gyvenimo, kaip kokios paslaptys buvo paviešintos ir tai neigiamai paveikė tam tikro asmens gyvenimą. Ar medijose galima pastebėti tokių pavyzdžių.

*Sunkumas – 4
**Patartina naudoti jau atlikus užsiėmimą „Aš vaizdas“.
***Šis metodas reikalauja grupės kuri jau yra susiformavusi. Netinkamas naudoti pirmąją dieną kai pradama dirbti su grupe. Geriausia naudoti nuo 5 ar 6 užsiėmimo.

Metodas	„Aš ne vienas“
Tikslai	Parodyti kiek daug dalykų mus sieja tarpusavyje.
Trukmė	Apie 15 minutes.
Priemonės	Didelė patalpa.
Eiga	Visi dalyviai stovi grupelėje. Kažkuris vienas išeina iš grupelės ir pasako, kad kažką mėgsta. (Tai gali būti filmai, knygos, teatras, kažkoks maistas ar gilesni kokie dalykai. Gali būti pasakytos ir tam tikros baimės kaip pvz. Aš bijau vorų). Tuomet visi kas pritaria tam teiginiui, prieina prie to žmogaus. Tuomet kitas žmogus paeina į šalį ir vėl pasako kokį teiginį. Visi kam tinka tas teiginys, prieina prie to žmogaus. Būna, kad kai kurie nepajuda - lieka stovėti iki išgirsta jiems tinkamą teiginį. Taip visi vaikšto kol kiekvienas iš dalyvių pasako po 2-3 teiginius. Teiginių skaičius gali kisti nuo grupės dydžio.

Apibendrinimas	<p>Klausimui apibendrinimui:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kaip jautėtės kai aplink jus stovėjo daug žmonių? 2. Kaip jautėtės jei prie jūsų stovėjo mažai žmonių?
-----------------------	---

3. Kaip jautėtės jei prie jūsų nestovėjo nei vienas žmogus? (Jei pasitaiko)

4. Ar patys radote daug bendrumų su kitais?

Visuomet gyvenime bus panašių žmonių į jus, su tais pačiais pomėgiais, hobiais, baimėmis, vertybėmis. Daug dalykų sieja žmones, visi jie yra apjungti. Svarbiausia rasti jungiančius taškus, pvz., kai žmonės gali pasidalinti savo pomėgiais, mintimis, idėjomis. Kad ir koks bebūtų skirtingas kitas žmogus, galima atrasti nors kažką, kas jus sietų.

*Sunkumas – 2

Metodas	„Stereotipų kilmė“
Tikslai	Suprasti, iš kur atsiranda stereotipai.
Trukmė	Apie 60 min.
Priemonės	Popieriaus lapai, rašymo priemonės, priemonės per kurias galima prisijungti prie interneto.
Eiga	Aptariama, kad stereotipai neatsirado mūsų galvoje iš niekur, kad jie nėra įgimti, bet įgyti. Skiriama užduotis išsiaiškinti, iš kur ir kaip jie atsiranda. Dalyviai padalijami į kelias grupes. Kiekvienai grupei duodama atskira tema. Pavyzdžiui, gėjai, musulmonai, romai, žydai ar panašiai. Per 15 min prašoma prisiminti, kaip susiklostė vienokia ar kitokia nuomonė apie konkrečią grupę. Pasibaigus laikui, kiekviena grupė pristato savo istorijas.
Apibendrinimas	Klausimai apibendrinimui: 1. Ar buvo sunku rasti susiformuotų stereotipų ištakas? 2. Ar stereotipų kilmės išsiaiškinimas pakeitė nuomonę apie šią grupę žmonių? Jei taip/ne, tai kodėl? 3. Ar švietimas apie tų stereotipų kilmę gali padėti juos sunaikinti ar sumažinti? Pagrįskite savo nuomonę. Kaip galime pastebėti atlikus šią užduotį, kad stereotipai neatsiranda iš niekur. Žmogus nėra su jais gimęs. Visi stereotipai dažnai yra suformuojami klausantis kitų žmonių ar net labai dažnu atveju – medijų. Su jomis mes susiduriame kiekvieną dieną ir vargiai galime jas apeiti. Tad visą informaciją kurią mes gauname iš tenai reikia labai kritiškai ir konstruktyviai vertinti, įjungti vidinį filtrą, kad tik išvengtume neigiamos informacijos iš aplinkos.

*Sunkumas – 1

**Patariama naudoti prieš užsiėmimą „Penki lapai medijose“.

Metodas	„Interviu“
Tikslai	Suprasti, kaip išankstiniai nusistatymai gali paveikti pokalbį su žmogumi.
Trukmė	Apie 90 minučių.
Priemonės	Popieriaus lapai, tušinukai.
Eiga	Pirmiausia yra sugalvojama situacija, kaip pavyzdžiui žmogžudystė stoties rajone. Tuomet išrenkamas vienas savanoris, kuris bus liudininkas šioje situacijoje. Likę dalyviai yra žurnalistai. Tuomet grupė yra skeliama į dvi dalis. Viena grupės dalis išeina į kitą kambarį. Kita grupės dalis turi paimti iš savanorio interviu. Prieš pat interviu savanoriui yra skiriamas vaidmuo. Šiuo atveju, kaip pavyzdys būtų prostitutė kurios vardas Augustė. Tuomet yra paskelbiama, kad pavyzdžiui, buvo įvykdyta žmogžudystė ir Augustė yra liudininkė šios žmogžudystės. Pirmoji grupė nežino savanorio veiklos kuri šiuo atveju yra prostitucija. Jie nežino jos vardą. Tuomet pradedamas interviu kurio metu bandydama kuo daugiau sužinoti apie visą situaciją. Kita grupės dalis, kuri išėjusi į kitą kambarį, negirdi viso šio interviu ir jiems yra pristatoma situacija ir pasakoma savanorio veikla, kuri šiuo atveju yra prostitucija. Tuomet kai pirmoji grupė baigia interviu, prisijungia antroji ir atlieka lygiai tą patį interviu pirmajai grupei stebint. Bet pirmoji grupė negali nieko komentuoti ar klausinėti. Rekomenduojama pateikti klausimų skaičių, pavyzdžiui, kad žurnalistai negali paklausti daugiau nei 8 klausimų. Situacijos pavyzdys: stoties rajone buvo įvykdyta žmogžudystė. Nužudytas vyriškis. Buvo iškviesta policija. Yra tik viena liudininkė. Jos vardas Augustė. Augustė yra prostitutė. (Bet tai yra paminima tik antrai grupei) Apibendrinimas Kai atliekami abiejų grupių interviu, pradedama bendra diskusija. Pirmiausia užduodami klausimai savanoriui kuriam buvo užduodami klausimai.
Apibendrinimas	Klausimai apibendrinimui: 1. Kaip jautėsi pirmoji grupė kai buvo imamas interviu iš savanorio? 2. Kaip jautėsi pats savanoris? Ar buvo jaučiamos/pastebėtos skirtingos

emocijos abiejų interviu metu?

3. Kaip antrosios grupės interviu klausimus paveikė turima informaciją apie savanoriui priskirtą vaidmenį?
  4. Ar išankstiniai nusistatymai gali paveikti bendravimą su kitais žmonėmis?
  5. Ar išankstiniai nusistatymai gali paveikti gaunamą informaciją iš žmogaus?
- Dažnai žmonės paveikti išankstinio nusistatymo gali klaidingai interpretuoti gaunamą informaciją. Dažnai žmogus jau „turi“ atsakymus į klausimus prieš pradėdamas bendrauti su kitu žmogumi vien dėl susiformavusių išankstinių nuostatų. Todėl labai svarbu neturėti jokio išankstinio nusistatymo prieš žmogų, nes kitu atveju jis tiesiog pasijaus pažemintas. Dažnai jau ateiname pas tą žmogų tiesiog norėdami, kad jis patvirtintų ką mes „žinome“. Dažnai net pokalbio tema gali pakrypti nereikiama linkme vien dėl išankstinių nusistatymų.

*Sunkumas – 3

**Patariama naudoti po užsiėmimo „Darbo pokalbis“.

Metodas	„Pokalbių laida“
Tikslai	Ugdyti supratimą, kad kiekvienas žmogus apie tuos pačius dalykus gali galvoti skirtingai, bet nebūtinai klaidingai.
Trukmė	Apie 90 minučių.
Priemonės	Dvi kėdės, indas, popieriaus lapeliai, tušinukai.
Eiga	Užduotis atliekama norint pagilinti žinias tam tikroje temoje. Taip pat sustiprinti komandos pasitikėjimą viena kitu. Visgi svarbu, kad kiekvienas liktų išklaudytas, papildytas, o ne pakritikuotas. Tai yra terpė visiems tolygiai įsitraukti ir mokytis. Pasirenkamos temos, pvz. patyčios, kritinis mąstymas, stereotipai ir taip toliau. Tuomet tos temos surašomos ant lapelių ir sudedamos į indą. Išrenkami du savanoriai - jie ateina ir atsisėda ant kėdžių. Tuomet traukiamas pirmas lapelis su užrašyta tema. Ir sėdintys pradeda kalbėti tą temą. Žiūrovai nieko negali sakyti ar komentuoti, bet gali ateiti, patapšnoti šnekančiajam per petį ir tuomet šnekantysis eina atsisėsti tarp žiūrovų, o žiūrovas sėdasi ant kėdės ir tampa šnekančiuoju, toliau plėtojančiu temą. Žiūrovas gali įsiterpti kai nori kažką papildyti ar nesutinka su informacija kuri yra diskutuojama. Jei išsitraukiamas lapelis ir šnekantieji neturi daug ką pasakyti ta tema, jie vis tiek turi kalbėti,

pasiremdami tuo, ką žino. Žiūrovai gali nuolatos keisti šnekančiuosius. Vienos temos diskusija trunka apie 8 minutes.

Apibendrinimas	Klausimai apibendrinimui po visų diskusijų: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kaip pavyko diskusijos? 2. Ar buvo momentų, kai norėjote įsiterpti, bet nediršote, kodėl? 3. Ar pastebėjote, kad šnekantieji kalbėtų apie temas visiškai kitaip nei jūs, bet jūs su tuo visiškai sutinkate? 4. Ar galėjote pasimokyti iš kitų žmonių, jų supratimo apie tam tikras temas? 5. Ar buvo sunku priimti kitokią nuomonę?
-----------------------	--

Dažnai galime pastebėti, kad žmonės kalbasi apie tuos pačius dalykus, bet vis tiek kyla konfliktai. Kiekvienas žmogus turi savo supratimą apie kiekvieną temą, kuri išsiugdė dėl tam tikrų potyrių to žmogaus gyvenime. Ir tas žmogus gali visiškai skirtingai suprasti tam tikrus dalykus, bet nebūtinai klaidingai. Kiekvienas žmogus mąsto skirtingai ir reikia mokėti išklaudyti jį iki galo ir priimti jo nuomonę. Konstruktivus atsakymas gali ne tik padėti žmogui augti ir tobulėti įvairiose gyvenimo srityse, bet ir leidžia perimti gerą pavyzdį ir toliau jį naudoti gyvenime, kaip tiesiog kito žmogaus papildymas, o ne kritikavimas.

*Sunkumas – 2

**Patartina naudoti po 4 užsiėmimų pagilinti žinias tam tikrose temose.

Metodas	„Darbo pokalbis“
Tikslai	Pastebėti ir įvertinti, kaip žmogaus turimas statusas padeda arba trukdo įsidarbinti.
Trukmė	Apie 90 min.
Priemonės	Kėdės, indas vaidmenims, rašymo priemonės.
Eiga	Pakviečiami du savanoriai, kurie atliks interviu komisijos vaidmenis ir pakviečiamas vienas žmogus, turėsiantis pasirinkti ir atlikti vaidmenį. Pasirenkama atsitiktiniu būdu, ištraukus lapelį. Vaidmenys: <i>Nėščia 18-metė iš vaikų namų.</i> <i>Tik mokyklą baigęs abiturientas.</i> <i>Bakaluro studijas baigęs asmuo.</i>

Išmestas iš mokyklos romų tautybės asmuo.

Turtingos šeimos sūnus/dukra.

Kairės rankos neturintis vidutinio amžiaus vyras.

30 metų moteris neturinti aukštojo išsilavinimo ir jokios darbo patirties.

Emigrantas iš Italijos nekalbantis lietuviškai.

11-tos klasės moksleivis.

Lygtinai paleistas 22 metų asmuo.

Vaidmuo garsiai perskaitomas, kad girdėtų visi dalyviai, ne tik interviu komisija.

Tuomet traukiami lapeliai kokiais darbo pozicijai atliekamas interviu. Lapelį

traukia vienas iš interviu komisijos savanorių. Darbo pozicijos:

Kasininkas batų parduotuvėje.

Salės darbuotojas drabužių parduotuvėje.

Valytojas vaistų fabrike.

Naktinis sargas banke.

Darželio auklėtoja/as.

Kepėjas bandelių krautuvėje.

Darbuotojas techninių prekių parduotuvėje klientų aptarnavimo skyriuje.

Bibliotekininkas/ė.

Padavėjas viename prašmatniausių restoranų mieste.

Bendrabučio budėtojas/a.

Komisija perskaito darbo poziciją į kurią pretenduoja žmogus atėjęs įsidarbinti ir pradamas interviu. Interviu komisijos pagrindinis uždavinys užtikrinti, kad žmogus, kurį ruošiamasi įdarbinti į konkrečias pareigas, gebėtų jas atlikti pilnai.

Jam neturėtų trukdyti vidiniai nusistatymai. Darbo aplinka turėtų būti saugi, tvarkinga, o aptarnaujami klientai būtų patenkinti. Savanorio, atėjusio darbinis pagrindinis uždavinys - gauti darbo vietą. Žiūrovai stebi visą interviu. Kai jis yra baigiamas, komisija turi 1 minutę laiko priimti sprendimą dėl potencialaus darbuotojo ir pristatyti jį žiūrovams. Tuomet žiūrovai užduoda klausimus komisijai. Siūloma suvaidinti 4-6 interviu.

Apibendrinimas Po visų interviu vyksta atvira diskusija.

1. Kaip jaučiasi savanoriai, norėję įsidarbinti?

2. Kaip jaučiasi interviu komisija?

3. Kokius stereotipus, išankstinius nusistatymus pastebėjote per interviu?

4. Ar buvo interviu, kuris galėjo būti atliktas kitaip? Koks ir kodėl? Ko būtų reikėję, kad rezultatas būtų kitoks?

5. Ar stebint interviu norėjosi apsikeisti pozicijomis su komisija ar bandančiu įsidarbinti asmeniu? Kodėl?

6. Ar asmenys, kuriems nepavyko įsidarbinti, galėtų įsidarbinti į kurias nors kitas pozicijas? Pagrįskite savo nuomonę.

7. Ar asmenys, kurių neįdarbino visgi galėjo įsidarbinti? Kodėl? Pagrįskite savo nuomonę.

Visgi kad ir kaip norėtusi, kartais kitų žmonių išankstinė nuomonė jau nulemia mūsų tam tikrą poziciją visuomenėje. Sakykime čia pateiktose situacijose galime pastebėti, kad žmonės, kad ir kaip norėtų įsidarbinti, jų didžiausią sėkmę nulemia jau išankstinis nusistatymas prieš žmogų dėl jo išvaizdos ar pozicijos visuomenėje. Dažnai žmogus lieka nuvertintas net neištaręs žodžio ir tokių pavyzdžių galime rasti mūsų kasdieniame gyvenime. Kaip ir sena patarlė sako: nespręsk apie knygą iš jos viršelio.

*Sunkumas – 3

**Patartina naudoti prieš užsiėmimą „Interviu“.

Metodas	„Penki lapai medijose“
Tikslai	Išsiaiškinti dalyvių požiūrį į stereotipus, praplėsti supratimą apie juos.
Trukmė	Apie 90 min.
Priemonės	Didžiuliai popieriaus lapai, markeriai, stalai, kėdės.
Eiga	Patalpos paruošimas: pastatyti penkis stalus ir ant kiekvieno padėti po popieriaus lapą su rašymo priemonėmis. Ant lapų užrašyti:

Kas yra stereotipai?

Kaip stereotipai veikia visuomenę?

Kaip stereotipus kuria medijos?

Kaip medijos gali paveikti mūsų požiūrį?

Ar medijos nustato tam tikras sociumo normas?

Kai patalpa yra paruošta, tuomet grupė suskirstoma į penkias komandas. Kiekviena komanda sėdasi prie stalo ir turi 5 minutes laiko pasitariant su savo komanda atsakyti į klausimą, kuris yra ant jų popieriaus lapo. Tai yra tarsi minčių lietus, kuomet pateikiami trumpi atsakymai. Po 5 minučių vyksta rotacija ir visa komanda pakyla ir sėdasi prie kito stalo. Kai rotacija įvyksta penktą kartą, komanda grįžta prie savo pirmutinio popieriaus lapo. Tuomet visos grupės pristato savo popieriaus lapus visiems likusiems.

- Apibendrinimas** Po pristatymų vyksta apibendrinimas:
1. Ar pavyko atrasti naujų idėjų? Kokių?
  2. Galbūt komandoje dėl kažkokio punkto vyko karšta diskusija ir sunkiai sekėsi visiems bendrai nutarti? Jei taip, tai kas vyko?
  3. Ar po visų pristatymų yra idėjų su kuriomis nenorėtumėte sutikti?
  4. Kuris klausimas buvo sunkiausias? Kodėl?
  5. Ar pasikeitė jūsų požiūris į stereotipus?

Medijos yra vienas iš pagrindinių informacijos šaltinių kuris gali formuoti mūsų pasaulėžiūras. Tarp to yra ir stereotipai, kurie susiformuoja dėl klaidingos skleidžiamos informacijos medijose. Medijos dažnai diktuoja taisykles kaip mes visi turėtume gyventi ir kuo turėtume domėtis, bet žinoma yra ir įvairių medijų. Daugelis jų taip pat ugdo ir augina mūsų asmenybę. Bet visada labai svarbu apsibrėžti ko tikimasi iš tam tikro medijos kanalo, kad netektų susirinkti visos neigiamos informacijos.

*Sunkumas – 1

**Patartina naudoti po užsiėmimo „Stereotipų kilmė“.

Metodas	„Aš vaizdas“
Tikslai	Susikurti savąjį aš vaizdą, suprasti kaip ir kodėl jis kinta
Trukmė	Apie 90-120 min.
Priemonės	Popieriaus lapai, rašymo priemonės.
Eiga	Pasikalbama su dalyviais kas yra Aš vaizdas. Tai mūsų žinių apie save bei nuostatų savo pačių atžvilgiu visuma. Įspūdį apie save susikuriame remdamiesi savo asmenine patirtimi, stebėdami save. Taip sužinome apie savo gebėjimus,

kompetencijas, individualumą.

Kai yra su dalyviais išsiaiškinama kas yra Aš vaizdas, kiekvienas dalyvis gauna po popieriaus lapą ir turi susidaryti savąjį aš vaizdą. Sakiniai kurie gali padėti sudaryti savąjį aš vaizdą:

Aš sugebu...

Aš daug žinau apie...

Aš moku...

Man sekasi... ir t.t.

Tuomet skiriamas laikas visiems sudaryti savąjį aš vaizdą. Kai tai yra padaroma, kiekvienas dalyvis pristato savąjį aš vaizdą.

- Apibendrinimas** Po pristatymų vyksta diskusija kurioje labai svarbu, kad dalyvautų visi dalyviai, visi pasisakytų. Klausimai kurie padėtų vesti diskusiją:
1. Kaip sekėsi sudaryti savąjį Aš vaizdą? Ar buvo sudėtinga?
  2. Kiek daug čia yra skirtingų Aš vaizdų? Kas nulemia, kad žmonių Aš vaizdas yra skirtingas?
  3. Kiek laiko formuojasi Aš vaizdas? Kas jį formuoja?
  4. Kaip žmogaus Aš vaizdą gali paveikti kitų žmonių išankstiniai nusistatymai, stereotipai?
  5. Ar sunku priimti kitokį Aš vaizdą?

Kiekviena neigiama ar teigiama replika stipriai veikia žmogaus Aš vaizdas formavimąsi. Net ankstyvoje vaikystėje suaugusiųjų replika apie vaiko netinkamą elgesį gali stipriai atsiliepti ateityje, nes jis pradės abejoti savo gebėjimais. O teigiamas paskatinimas, ypač iš autoritetingo žmogaus, gali paskatinti tobulėjimui. Visuomenės stereotipai ar tikri išankstiniai nusistatymai neigiamai veikia Aš vaizdą ir suponuoja tam tikrus savivokos bei elgsenos šablonus. Dažnai Aš vaizdas būna paveiktos medijų. Visgi labai svarbu atsirinkti informaciją, suprasti, kad Aš vaizdas jaunesniame amžiuje yra labai lengvai paveikiamas ir tai formuoja asmenybę tolesniame jo gyvenime. Informacija kuri gali paveikti Aš vaizdą gali patekti į mus mums to visai nepastebint. Todėl supratimas ką aš jau turiu ir ko aš noriu toliau savo gyvenime padės atsirinkti informaciją ir toliau formuoti savąjį Aš vaizdą.

*Sunkumas – 2

**Patartina naudoti prieš užsiėmimą „Laiškas“.

Metodas	„Žmogaus teisės“
Tikslai	Supažindinti dalyvius su žmogaus teisėmis.
Trukmė	Apie 90 min.
Priemonės	Popieriaus lapai, rašymo priemonės.
Eiga	<p>Iš pradžių pristatomos žmogaus teisės. (Galima iš pradžių paklausinėti grupės kaip jie supranta kas yra žmogaus teisės, ar kad vienu sakiniu pristatyti žmogaus teisės taip, kaip jie supranta. Taip pat galima parodyti youtube vaizdo įrašą apie žmogaus teises: https://www.youtube.com/watch?v=VQYSV520Ra0 ((LIT) ECHR - Europos Žmogaus Teisių Konvencija (Lithuanian Version)) arba gali vedantysis užsiėmimą perskaityti preambulė:</p> <p>Preambulė</p> <p><i>Kadangi visų žmonių giminės narių prigimtinio orumo ir lygių bei neatimamų teisių pripažinimas yra laisvės, teisingumo ir taikos pasaulyje pagrindas;</i></p> <p><i>kadangi žmogaus teisių nepaisymas ir niekinimas pastūmėjo vykdyti barbariškus aktus, kurie papiktino žmonijos sąžinę, ir didžiausiu paprastų žmonių siekiu buvo paskelbtas pasaulio, kuriame žmonės turi žodžio bei įsitikinimų laisvę ir yra išlaisvinti iš baimės ir skurdo, sukūrimas;</i></p> <p><i>kadangi būtina, kad žmogaus teises saugotų įstatymo galia, idant žmogus nebūtų priverstas, nerasdamas jokios kitos išeities, sukilti prieš tironiją ir priespaudą;</i></p> <p><i>kadangi būtina skatinti draugiškų tautų santykių plėtrą;</i></p> <p><i>kadangi Jungtinių Tautų Chartijoje tautos vėl patvirtino savo tikėjimą pagrindinėmis žmogaus teisėmis, žmogaus, kaip asmenybės, orumu ir vertybe, lygiomis moterų ir vyrų teisėmis ir pasiryžo skatinti socialinę pažangą bei geresnio gyvenimo didesnės laisvės sąlygomis siekį;</i></p> <p><i>kadangi valstybės narės yra įsipareigojusios bendradarbiaudamos su Jungtinėmis Tautomis siekti, kad būtų skatinama visuotinė pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms ir jų būtų paisoma;</i></p> <p><i>kadangi bendras šių teisių ir laisvių supratimas yra nepaprastai svarbus, idant šis įsipareigojimas būtų visiškai įvykdytas,</i></p> <p><i>Generalinė Asamblėja</i></p> <p><i>skelbia šią Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją kaip bendrą idealą, kurio</i></p>

turi siekti visos tautos ir visos valstybės, kad kiekvienas asmuo ir kiekvienas visuomenės organas, visuomet paisydamis šios Deklaracijos, stengtųsi pasinaudodami mokymu ir švietimu skatinti pagarbą šioms teisėms ir laisvėms ir pažangiomis nacionalinėmis bei tarptautinėmis priemonėmis užtikrinti, kad jos būtų visuotinai ir tikrai pripažįstamos bei taikomos tiek pačių valstybių narių tautoms, tiek jų jurisdikcijai priklausančių teritorijų tautoms.

Dalyviai suskirstomi į 8 grupes. Kiekviena grupė traukia po lapelį ant kurio yra užrašyta po vieną žmogaus teisę. Štai visas sąrašas:

1. Visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis. Jiems yra suteiktas protas ir sąžinė, ir jie turi elgtis vienas su kitu kaip broliai.
2. Kiekvienas turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą.
3. Niekas negali būti laikomas vergijoje ar nelaisvas; visų formų vergija ir prekyba vergais yra draudžiama.
4. Niekas negali būti kankinamas arba patirti žiaurų, nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.
5. Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo privatumą, šeimos gyvenimą, buitį ar susirašinėjimą arba kėsಿನimosi į jo garbę ir reputaciją. Kiekvienas turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba kėsಿನimosi.
6. Kiekvienas turi teisę laisvai judėti ir teisę pasirinkti gyvenamąją vietą kiekvienos valstybės teritorijoje.
7. Moterys ir vyrai, sulaukę pilnametystės, turi teisę be jokių apribojimų dėl rasės, pilietybės ar religijos tuoktis ir kurti šeimą. Sudarydami santuoką, gyvendami susituokę ir nutraukdami santuoką jie turi lygias teises.
8. Kiekvienas turi teisę į darbą, laisvą darbo pasirinkimą, teisingas ir tinkamas darbo sąlygas ir apsaugą nuo nedarbo.

Kai grupės išsitraukia po lapelį, jos turi sukurti dvi gyvas skulptūras, kurias sudarytų esantys grupės nariai ir aplink juos esantys daiktai. Pirmoji turi iliustruoti konkrečią teisę. Kai skulptūra sukuriama, žiūrovai turi atspėti, kokia tai teisė. Po to demonstruojama antroji skulptūra, kurioje yra parodoma prieš tai pavaizduotos teisės pažeidimas. Žiūrovai turi įvardyti, koks tai pažeidimas. Tuomet visos grupės turi sukurti socialinę reklamą pavaizduotoms teisėms. Tai

gali būti reklaminis šūkis, logotipas, garso ar vaizdo medžiaga.

Aptarimas:

1. Kokias žmogaus teisės buvo lengviausia atpažinti? Kurias sunkiau? Kodėl?
2. Ar žmogaus teisės yra dažnai pažeidžiamos? Ar esate pastebėję jų pažeidimų? Kokių konkrečiai?
3. Kokia yra žmogaus teisių svarba pasauliui? Kaip jos padeda atskiram žmogui, tautai, pasauliui?

Aptarimas Pasauliui žmogaus teisės parašytos ir buvo pristatytos siekiant užtikrinti kiekvieno žmogaus laisvę ir teises. Po šiai dienai galime pastebėti jų pažeidimų. Dažnai žmonės tai praleidžia pro akis. Dažniausiai taip yra, nes žmonės nevisada žino savo teises. Todėl labai svarbu, kad kiekvienas žmogus atskirai būtų supažindintas su savo teisėmis, jas suprastu ir leistų kitiems pilnai turėti jų teises nepažeidžiant jų. Kiekvienas žmogus yra laisvas tiek, kiek jo laisvė nevaržo kitų žmonių laisvės.

*Sunkumas – 1

**Patartina su juo pradėti užsiėmimų ciklą.

KAIP PABAIGTI UŽSIĖMIMĄ?

Kiekvieno užsiėmimo pabaigoje yra svarbu skirti laiko refleksijai. Refleksija — mąstymas, mokymasis iš patirties ir to žinojimo panaudojimas ateityje. Paprastai tariant, refleksijos metu turi būti aptariamas užsiėmimas, aptariami dalyvių jausmai ir suvokimai bei įgytos žinios ar įgūdžiai. Refleksijai būtina skirti pakankamai laiko, nes aptarimas yra esminė metodo dalis, kuri įsisaugančios patirties dėka užtikrina mokymosi sėkmę. Tai itin svarbu, kai užsiėmimo metu naudojame kelis metodus, tuomet refleksija yra bendra, apimanti visas patirtis.

Refleksijos metu svarbu užduoti klausimą „Kaip jaučiatės?“. Refleksijos metu išklausome kalbančius, nepuolame pasiaiškinti ar nepritari – tai yra būtent tai kaip kitas asmuo jautėsi ir nė vienas iš grupės neturi teisės tam pritarti, nepritari ar komentuoti. Paskatinkite dalyvius kalbėti savo vardu (o ne visų vardu), būti empatiškais, įsijausti, išgirsti kitus dalyvius. Vedantysis tai pat gali reflektuoti apie savo jausmus ir potyrius bei apibendrinti refleksiją.

Metodas	Grupės piešinys
Tikslai	Sužinoti, kaip po užsiėmimo jaučiasi grupė, išgirsti dalyvių jausmus, sužinoti grupės narių tarpusavio sąveiką. Susijusios žmogaus teisės
Trukmė	20 min.
Priemonės	Keli dideli lapai, lipni juosta, flomasteriai, kreidelės
Eiga	Dideliame popieriaus lape (galima suklijuoti kelis didelius) grupės dalyviai nekalbėdami stengiasi pavaizduoti savo jausmus, mintis, kitas patirtis. Vėliau piešinys aptariamas grupėje: <ul style="list-style-type: none"> • Koks bendras įspūdis? Ką piešinys mums sako? • Ką mes piešėme? • Kas buvo svarbu? • Kas buvo sunku? • Kur piešinyje pavaizduoti grupės nariai?

Metodas	Daiktai iš gamtos
Tikslai	Sužinoti, kaip po užsiėmimo jaučiasi grupė, išgirsti dalyvių jausmus, patyrimus, suvokimus. Susijusios žmogaus teisės
Trukmė	20 min.
Priemonės	Galimybė išeiti į lauką
Eiga	Kiekvieno grupės nario galima paprašome pasirinkti objektą iš gamtos, kuris labiausiai atspindi jo asmeninę būseną šiuo metu. Tai gali būti augalas, akmuo, gamtos reiškinys ar kt. Nebūtina objekto neštis į aptarimą, svarbu apibūdinti, ką jis reiškia. Visiems pasirinkus objektus, pradedamas aptarimas grupėje. Svarbu paklausti: „Kodėl pasirinkai šį objektą? Ką jis simbolizuoja? Kaip jautiesi dabar?“